

GONDOLATOK A MARRÁKESI SZERZŐDÉSEL KAPCSOLATBAN

A Marrákési Szerződés (*Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Disabled*)¹ a világméretű „könyvéhség” kíván segíteni,² korábban nemzetközi szerződésekben nem tapasztalt módon. A nevezett szerződés különlegessége és jelentősége egyrészt abban áll, hogy ez az első alkalom, amikor a Szellemi Tulajdon Világszervezete (World Intellectual Property Organization) szerződésének és a nemzetközi szellemi tulajdoni rendszernek célkitűzése maga az emberi jog érvényesülése. Másrészt ez az első nemzetközi szerződés, amely az emberi jogokra tekintettel vezeti be a kivételek és korlátozások alkalmazását a szerzői jogba,³ amely ráadásul a korlátozásokat és kivételeket első alkalommal nemcsak engedélyezi, hanem kifejezetten elő is írja azok alkalmazását.⁴ A nevezett szerződés célja, hogy a különböző nyomtatott művekhez való hozzáférést növelje a nyomtatott szöveget fogyatékoságuk miatt olvasni képtelen személyek számára.⁵

A szerződés fontosságát több jellegzetessége is eredményezi. Ezek közül az egyik, imént röviden bemutatott tulajdonsága, hogy a szellemi tulajdonra emberjogi megközelítést alkalmaz, ellentétben számos más nemzetközi szerződéssel, amelyek nem vagy nem kifejezetten tesznek így. A másik, szintén már említett sajátossága, hogy bizonyos korlátozások és kivételek bevezetését követeli meg a részes országoktól. A harmadik jellegzetessége, hogy foglalozik a jogkimerüléssel, és a művek határokon átnyúló cseréjét kifejezetten lehetővé teszi.⁶ Elmondható, hogy ezen nevezett határokon átnyúló cserék lehetővé tételében is úttörő a nemzetközi szerződések között.⁷ Jelen írás célja, hogy bemutassa a Marrákési Szerződés néhány rendelkezését és a ratifikálásának következtében elfogadott új európai uniós és magyar jogszabályokat és a jogszabályi változásokat is.

¹ <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=382&plang=EN>.

² The Marrakesh Treaty – Helping to end the global book famine. WIPO, 2016. 2. (https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_marrakesh_overview.pdf).

³ Laurence R. Helfer, Molly K. Land, Ruth L. Okediji, Jerome R. Reichmann: *The World Blind Union Guide to the Marrakesh Treaty Facilitating Access to Books for Print-disabled Individuals*. Oxford University Press, New York, 2017, p. 91.

⁴ Laurence R. Helfer, Molly K. Land, Ruth L. Okediji: *Copyright Exceptions Across Borders: Implementing the Marrakesh Treaty*. *European Intellectual Property Review*, 42. évf. 6. sz., 2020, p. 333; Susy Frankel, J. Daniel Gervais: *International intellectual property: a handbook of contemporary research*. Edward Elgar Publishing Ltd, Cheltenham, 2015, p. 88.

⁵ The Marrakesh Treaty – Helping to end the global book famine. WIPO, 2016, p. 3.

⁶ Daniel C. K. Chow, Edward Lee: *International Intellectual Property: Problems, Cases and Materials*. West Academic Publishing, Minnesota, 2018, p. 232. Lásd még Irini Stamatoudi, Paul Torremans (ed.): *EU Copyright Law – A commentary*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2021, p. 614.

⁷ Helfer, Land, Okediji: i. m. (3), p. 333.

1. A Marrákési Szerződés megszületése, hatálybalépése

Amíg az 1960-as években a fogyatékosokra mint az egyének tragédiájára tekintettek, amelyeket a szakemberek gyógyítanak, addig a 2000-es évek közepén változások következtek be a probléma általános meglátását és megközelítését illetően,⁸ amely elengedhetetlen volt ahhoz, hogy maga a Marrákési Szerződés is megszülethessen.⁹ A szerződés elfogadásához hosszú út vezetett, amely egyesek szerint 1996-ban a WIPO Szerzői Jogi Szerződésével (továbbiakban: WCT)¹⁰ és az Előadásokról és Hangfelvételekről Szóló Szerződésével (továbbiakban: WPPT)¹¹ kezdődött,¹² mások szerint a WIPO által az 1980-as és a 2000-es években készített tanulmányig nyúlik vissza. Az előbbi szerződésekben a minimálisan meghatározott számban meglévő jogok mellett csak a háromlépcsős teszt alkalmazásával lehetséges a szerződésben meghatározott jogokat korlátozni, ahogy azt korábban a Berni Uniók Egyezmény¹³ és a TRIPS¹⁴ is tette. 2004-ben több WIPO-tagállam kezdeményezésére – tekintettel a WIPO Titkárságának információval összefüggő tevékenységeire a WCT és a WPPT implementációjához kapcsolódó, különböző korlátozásokkal és kivételekkel összefüggésben – a korlátozásokról és kivételekről külön vitákba kezdtek. Ez idő tájban a fejlődő országok számos kormányközi szervezetben mutatták meg erejüket, és proaktívan utasították vissza azokat a javaslatokat, amelyek meglátásuk szerint elsősorban az iparosodott országokat részesítik előnyben. Emellett olyan korlátozásokat és kivételeket javasoltak, amelyek számukra megfelelőek voltak. A WIPO bizottságában (*Standing Committee on Copyright and Related Rights [SCCR]*)¹⁵ a témában folytatott megbeszélések egyre inkább politikai jellegűvé váltak,¹⁶ és számos esetben a diplomataikat kormányzati, szerzői jogi szakértők váltották fel. Internetszolgáltatók, -felhasználók és számos akadémikus széles körű szabad felhasználást követelt drágább és kötelező korlátozások és kivételek keretében. Bizonyos civil szervezetek több fejlődő országgal működtek együtt annak érdekében, hogy az előbb nevezett irányba történjen elmozdulás. 2009-ben egy olyan szerződési szövegről kezdődött meg a vita, amelynek tervezetét a World Blind Union javasolta, és amelyet Brazília, Ecuador és Paraguay nyújtott be. A WIPO Titkársága a Marrákési Szerződés szövegének tárgyalását megelőzően több tanulmányt készített a szerzői jogot érintő kivételekről. Végül nagy

⁸ Abbe Brown, Charlotte Waelde: Human rights, persons with disabilities and copyright. In: *Christophe Geige* (ed.): *Research handbook on human rights and intellectual property*. Edward Elgar Publishing Ltd, Cheltenham, Northampton, 2014, p. 578.

⁹ Változásokat előidéző folyamatokról lásd: *Brown, Waelde*: i. m. (8), p. 578–584.

¹⁰ WIPO Copyright Treaty (WCT) (<https://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/>).

¹¹ WIPO Performances and Phonograms Treaty (WPPT) (<https://www.wipo.int/treaties/en/ip/wppt/>).

¹² Lásd még Jörg Reinbothe, Silke von Lewinski: *The WIPO treaties on copyright: a commentary on the WCT, the WPPT, and the BTAP*. Oxford University Press, Oxford, 2015, p. 615.

¹³ <https://wipolex.wipo.int/en/text/283693>.

¹⁴ https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.pdf.

¹⁵ <https://www.wipo.int/policy/en/sccr/>.

¹⁶ *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (12), p. 615–616.

erőfeszítések árán és politikai nyomásnak köszönhetően megszületett a kompromisszumos szöveg, amelyet a WIPO-tagállamok 2013. június 27-én fogadtak el.¹⁷ Elfogadásakor sokan „varázslatként” üdvözölték.¹⁸ Így az előzőkből is jól látszik, bár a látáskárosultak könyvéhsége csökkentésének vitathatatlanul fontosnak kellene lennie, a szóban forgó érdekek miatt mégis négy évbe telt megállapodásra jutni a nevezett szerződés szövegéről.¹⁹ Azonban ehelyütt érdemes megjegyezni azt is, hogy léteznek olyan vélemények is, amelyek szerint nem volt szükséges létrehozni a Marrákési Szerződést, ugyanis az csak megismétli a nemzetközi szerzői jog már létező rugalmasságát, és nem sikerként tekintenek arra.^{20, 21}

A Marrákési Szerződés, amely a nemzetközi szerzői jogi keretrendszer egy újabb kiegészítése,²² 2016. szeptember 30-án lépett életbe, akkor, amikor a huszadik állam is ratifikálta azt.²³ Az ENSZ Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága sürgeti az országokat annak érdekében, hogy ültessék át a saját jogukba, tegyék annak részévé a Marrákési Szerződést.²⁴ Annak ellenére, hogy a szerződés első évében csak két ország, India és El Salvador ratifikálta azt, és még az Európai Unió sem tudott csatlakozni,²⁵ jelen cikk írásakor összesen

¹⁷ *Silke von Lewinski*: The Marrakesh Treaty. In: *Irina A. Stamatoudi* (ed.): *New Developments in EU and International Copyright Law*. Wolters Kluwer, 2016, p. 123–126; *Florian Koempel*: WIPO Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons who are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Impaired (the „Marrakesh Treaty”) (2013). In: *J. A. L. Sterling* (ed.): *Sterling on World Copyright Law*. Sweet & Maxwell – Thomson Reuters, London, 2015, p. 981–982; *Brown, Waelde*: i. m. (8), p. 585–586; *Lida Ayoubi*: Human rights principles in the WIPO Marrakesh Treaty: driving change in copyright law from within. *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 9. évf. 3. sz., 2019, p. 283. A tervezet benyújtásától a Marrákési Szerződés elfogadásáig lezajlott eseményekről lásd még *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (12), p. 616–620; *Stamatoudi, Torremans*: i. m. (6), p. 612–613.

¹⁸ *Helper, Land, Okediji*: i. m. (3), p. 332.

¹⁹ *Catherine Seville*: The Principles of International Intellectual Property Protection: From Paris to Marrakesh. *The WIPO Journal: Analysis of Intellectual Property Issues*, 5. évf. 1. sz., 2013, p. 103.

²⁰ *Ayoubi*: i. m. (17), p. 285.

²¹ *Lida Ayoubi*: The Marrakesh Treaty: Fixing International Copyright Law for the Benefit of the Visually Impaired Persons. *New Zealand Journal of Public & International Law*, 13. évf. 2. sz., 2015, p. 257.

²² *Alison Firth, Beverly Pereir*: Exceptions for libraries and archives. In: *Stamatoudi*: i. m. (17), p. 12.

²³ *Main Provisions and Benefits of the Marrakesh Treaty (2013)*, 7. (https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_marrakesh_flyer.pdf); *Kholis Roisah, Wendy Budiati Rakhmi*: The Marrakesh Treaty and Facilitating Access to Literary Works in the Field of Knowledge for Blind People. *Hasanuddin Law Review*, 4. évf. 3. sz., 2018, p. 316; *Lida Ayoubi*: Deciphering the Right to Read under International Human Rights Law: A Normative Framework for Equal Access. *Wisconsin International Law Journal*, 36. évf. 3. sz., 2019, p. 427.

²⁴ *Laurence R. Helfer*: *The World Blind Union guide to the Marrakesh Treaty: facilitating access to books for printed-disabled individuals*. Oxford University Press, New York, 2017, p. XVI.

²⁵ *Kaya Köklü*: The Marrakesh Treaty – Time to End the Book Famine for Visually Impaired Persons Worldwide. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 0018-9855. 45. évf. 7. sz., 2014. november, p. 738; lásd lentebb az Európai Unió csatlakozását a Marrákési Szerződéshez.

nyolcvankilenc WIPO-tagállam ratifikálta a szerződést vagy csatlakozott hozzá.²⁶ A részes államok száma mind a fejlett, mind pedig a fejlődő országokban folyamatosan növekszik, ami egyben azt is jelenti, hogy egyre több személy részesülhet a szerződés előnyeiből,²⁷ mára már mind a hat kontinensen. Mind könyvtári szervezetek, mind a fogyatékkal élők jogait képviselő csoportok a ratifikálásra biztatják az országokat.²⁸

2. A Marrákesi Szerződés háttere

A látássérültek olyan személyek, akik nem tudnak érzékelni vizuális tartalmakat.²⁹ A látássérülés és a vakság világszerte jelentős egészségügyi terhet jelent.³⁰ Bizonyos becslések szerint nagyjából háromszázmillió vak és látássérült él világszerte.³¹ Az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization, WHO)³² 1995-ben, 2002-ben, 2004-ben és 2010-ben is készített a látáskárosultak számának világszintű becslésére vonatkozó tudományos kutatást. A becslésekkel mind a látáskárosodások megelőzését, mind pedig az egészségi állapot világszintű javulását is célozzák, így elmondható, hogy a probléma nem jogi kezelése érdekében végezték a tudományos kutatásokat.³³ A WIPO azonban már nem természet-tudományi vagy orvosi szempontok alapján vizsgálta a kérdést. Becslései szerint a kiadott művek 1-7%-át, mások szerint körülbelül 5%-át adják ki vakoknak, gyengénlátóknak és más látáskárosultaknak olvasható formátumban,³⁴ többségét angolul,³⁵ és az ilyen típusú könyvek összesen csak 1%-a volt elérhető a fejlődő országokban. A könyvéhség egyesek szerint elsősorban a déli féltekén a legjellemzőbb,³⁶ míg mások azt hangsúlyozzák, hogy a

²⁶ Az országok listája a következő linken keresztül érhető el: https://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=843.

²⁷ Helfer, Land, Okediji: i. m. (3), p. 332.

²⁸ Helfer, Land, Okediji: i. m. (3), p. 334–335.

²⁹ Caroline B. Ncube, Blake E. Reid, Desmond O. Oriakhogba: Beyond the Marrakesh VIP Treaty: Typology of copyright access-enabling provisions for persons with disabilities. *Journal of World Intellectual Property*, 23. évf. 3–4 sz., 2020. július, p. 152.

³⁰ H. Aghamollaei, S. Parvin, A. Shahriary: Review of proteomics approach to eye diseases affecting the anterior segment. *Journal of Proteomics*, 2020: <https://doi.org/10.1016/j.jprot.2020.103881>.

³¹ Köklü: i. m. (259), p. 737.

³² <https://www.who.int/>.

³³ Donatella Pascolini, Silvio Paolo Mariotti: Global estimates of visual impairment. *British Journal of Ophthalmology*, 96. évf. 5. sz., 2011, p. 614, 618.

³⁴ The Marrakesh Treaty – Helping to end the global book famine. WIPO, 2016, p. 2; Von Lewinski: i. m. (17), p. 127. A Word Blind Union megítélése szerint a kiadott művek több mint 90%-a vakok és látáskárosultak számára olvashatatlan formátumban kerül kiadásra. Natalie Abbott: Marrakesh Treaty in Action. *Library Journal*, 144. évf. 4. sz., 2019, p. 32.

³⁵ V. K. Ahuja: Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Visually Disabled: Putting an End to Global Book Famine. In: Manos Kumra Sinsha, Vandana Mahalwar (ed.): *Copyright Law in the Digital World – Challenges and Opportunities*. Springer Nature, Szingapúr, 2017, p. 98.

³⁶ Helfer, Land, Okediji: i. m. (3), p. 333.

legkevésbé fejlett országokban a legsúlyosabb.³⁷ Azok, akik a nevezett jelenség okán nem tudnak könyvekhez jutni, mind a tanulmányok folytatása, mind pedig a munkavállalás esetében hátráltatva vannak.³⁸ Az olyan formátumok, amelyek látássérültek számára olvashatóak,³⁹ úgymint a Braille, a DAISY formátum⁴⁰ és a hangoskönyv, igen költségesek.⁴¹ Egy angol nyelvű, Braille-írással ellátott Biblia akár 700 amerikai dollárnál is többbe kerülhet, míg egy olyan klasszikusnak, mint Shakespeare Hamletjének ára a nevezett formátumban négyszerese a nyomtatotténak.⁴² Körülbelül kétszázkilencven millió látássérült él a földön.⁴³ Ebből hatmillió gyerek, akik közül több mint négy millió nem részesül oktatásban.⁴⁴ A látássérültek többsége fejlődő vagy kevésbé fejlett országokban él,⁴⁵ és sok esetben a fejlett országokban létrehozott műveket kívánnak elérni.⁴⁶ Bár a piaci megoldások fenntartása nehézkesnek bizonyult,⁴⁷ ez a probléma önmagában még nem ad választ arra a kérdésre, hogy miért nemzetközi szerződés jött létre a kialakult helyzet megoldására. Van, aki úgy gondolja, hogy azért volt szükséges ebben a témában egy nemzetközi szerződést létrehozni, mert a kezelendő probléma globális jellegű (az országok kétharmada nem alkalmazott a szerződés hatálybalépése előtt olyan korlátozásokat és kivételeket, amelyeket a nevezett szerződés előír), a szerzői jog területiális, és a legtöbb ország már igényelte a művek későbbiekben

³⁷ Aaron Scheinwald: Who Could Possibly Be against a Treaty for the Blind. *Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal*, 22. évf. 2. sz., 2012, p. 448.

³⁸ *Stamatoudi, Torremans*: i. m. (6), p. 611.

³⁹ A formátumokról lásd még: *Hope Lewis*: Introductory Note to Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired, or Otherwise Print Disabled. *International Legal Materials*, 51. évf. 6. sz., 2013, p. 1309.

⁴⁰ A DAISY a Digital Accessible Information System rövidítése, amely lehetővé teszi az írott szöveg és a hang kombinációját úgy, hogy abban navigálni is lehessen. A formátumra vonatkozó szabványokat a DAISY Consortium hozta létre. [*Kendell Clark*: DAISY: A Linux-compatible text format for the visually impaired, 2016. június 24. (<https://opensource.com/life/16/5/daisy-linux-compatible-text-format-visually-impaired>); <http://www.daisy.org/about-us>] A hagyományos hangoskönyvekkel ellentétben egy DAISY CD-n akár negyven órányi hanganyag is található valamint számos hasznos funkcióval rendelkezik, amelyek például lehetővé teszik a keresést a szövegben vagy az elérni kívánt fejezethez jutást szolgálják, amelyek azok számára hasznosak, akik részleges látással bírnak. A szövegeket mesterséges hang olvassa fel, amelynek tempója változtatható. *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (12), p. 620–621.

⁴¹ *Von Lewinski*: i. m. (17), p. 127.

⁴² *Karolina Sztobryn*: A more pluralistic approach to copyright protection after the Marrakesh Treaty. In: *Susy Frankel* (ed.): *Is Intellectual Property Pluralism Functional?* Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2019, p. 350.

⁴³ The Marrakesh Treaty – Helping to end the global book famine, 2; A World Health Organization (WHO) becslései szerint 1,3 milliárd látáskárosult él a Földön, ebből a vakok száma 36 millió (<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blindness-and-visual-impairment>).

⁴⁴ *Ahuja*: i. m. (35), p. 98.

⁴⁵ I. m. (43).

⁴⁶ *Margot. E. Kaminski, Shlomit Yanisky-Ravid*: The Marrakesh Treaty for Visually Impaired Persons: Why a Treaty Was Preferable to Soft Law. *University of Pittsburgh Law Review*, 75 évf. 3. sz., 2014, p. 259.

⁴⁷ *Catherine Seville*: EU intellectual property law and policy. Edward Elgar Publishing Ltd, Cheltenham, Northampton, 2016, p. 22.

jeleket alkalmaznak. (Magyarországon a Csapody-féle olvasáspróba terjedt el.) A közeli és a távoli vízus eltérhet egymástól. Gyengénlátás esetén a jobban látó szem szemüveggel javított látásteljesítményét szükséges alapul venni, ennek vízusa hazánkban 0,3-0,1 közötti,⁵⁵ míg a gyengénlátók látásvesztése az ép látásnak 70%-a vagy annál több,⁵⁶ de a vizuális információhordozókat még a művelődés eszközeként képesek igénybe venni. A látótér kiesése is fontos szempont, ugyanis az nagyobb vízus esetén is eredményezhet gyengénlátást. Azoknak, akik esetében a látásképesség az ép látás 30-5% közötti, az igényei nagyban eltérnek a többi gyengénlátótól, az oktatás során a segítséget sokféle módon igénylik. Ha egy személy az egyik szemével tökéletesen lát, vagy látása szemüveggel jelentősen javítható, nem minősíthető gyengénlátónak. A gyengénlátók elsősorban az oktatásban és a képzésben szorulnak segítségre.⁵⁷ Azt, hogy melyik gyermek szorul gyengénlátóknak vagy aliglátóknak nyújtott oktatásra, nem pusztán csak a vízus, hanem az is befolyásolja, hogy az adott gyermek „képes-e a látó típusú olvasást és írást a művelődés eszközeként hasznosítani”.⁵⁸ Így az alsó és a felső határértékek mindig egyedi megítélést követelnek meg, a látássérülés megállapítása a szemészorvos által elvégzett vizsgálat mellett pszichológiai és gyógypedagógia vizsgálatokat is igényel. A jobb látóképességű gyermekeket hagyományosan spontán integrálják, tekintettel arra, hogy a speciális oktatási intézmények a beiskolázási igények kis százalékát tudják ellátni.⁵⁹

Az aliglátás a gyengénlátás zónája alatti látóképesség. Az aliglátó személyeknek a tapasztatos ismeretszerzésre is szükségük van,⁶⁰ mivel a látássérült személy ebben az állapotban csak minimális látással rendelkezik. Látóképességük 2-10 % közötti, és látóterük beszűkült lehet. Nevelésük és oktatásuk során a vakokra alkalmazott módszereket és eszközöket hasz-

⁵⁵ Az International Classification of Diseases 11. felülvizsgálata szerint e kategória megnevezése „Moderate vision impairment”, amely a 2. kategória a hat (lásd az alábbi lábjegyzetet) közül (<https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/1103667651>).

⁵⁶ Az International Classification of Diseases 11. felülvizsgálata hat kategóriára osztja a látássérülteket, amelyen belül három kategóriába tartoznak a gyengénlátók és a nem vak látássérültek (1., 2., 3.). A 0. kategória a teljesen ép látóké (<https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/1103667651>, lásd még: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blindness-and-visual-impairment>).

⁵⁷ A gyengénlátók és aliglátók oktatásáról lásd: *Hegyiné Honyek Katalin, Mándi Tiborné, Paraszky Sára: Sérülés specifikus eszköztár gyengénlátó és aliglátó gyermekek és tanulók együttneveléséhez. Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, Budapest, 2008 és Jankó-Brezovay Pálné: A vakok és gyengénlátók ellátása a közoktatásban és az integrált oktatás feltételrendszer. Tanulmány a „Magyarország Holnap” Nemzeti Reform Kerekasztal számára. Budapest, 2007.*

⁵⁸ *Jankó, Brezovay: i. m. (57), p. 4.*

⁵⁹ *Paraszky: i. m. (54), p. 16–22; Hegyiné Honyek, Mándi, Paraszky: i. m. (57), p. 4; Jankó, Brezovay: i. m. (57), p. 4–5 (<https://tinyurl.hu/g5dw>); A gyengénlátás és a vakság meghatározásáról lásd még: <http://www.vgyke.com/ugyfelszolgalataink/gyakori-kerdesek/>.*

⁶⁰ *Paraszky: i. m. (54), p. 19.*

nálják, azonban van közöttük olyan, aki gyengénlátónak kifejlesztett módszerekkel, eszközökkel fejleszthető. A két csoport között nincs éles határvonal.⁶¹

A WHO meghatározása szerint a vakság egy olyan állapot, ahol a látásélesség, távollátás esetén, rosszabb, mint 3/60.⁶² Vakságról akkor kell beszélni, ha teljesen hiányzik a látóképesség, esetükben az íráshoz és az olvasáshoz Braille-jelrendszer használata szükséges, nevelésük, oktatásuk a gyengénlátóéktól is eltér.⁶³

3. A szerzői jog és az emberi jogok kapcsolata a Marrákési Szerződést megelőzően

A nemzetközi emberi jogi joganyag „magját” az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya képezi,⁶⁴ amely biztosítja mindenki számára a jogot a kultúrában való teljes körű részvételhez és a tudományos előnyök élvezetéhez is.⁶⁵ Az előbbi egyértelműnek tűnő rendelkezéssel ellentétben a szellemi tulajdon-jogok, így a szerzői jog és az emberi jogok kapcsolata szövevényes és komplex, amelyet több iskola több módon közelít meg. Van, amelyik úgy véli, hogy a szellemi tulajdon-jogok az emberi jogok egyik fajtája. Mások azt gondolják, hogy csak bizonyos szellemi tulajdon-jogok tartoznak ebbe a körbe, míg megint mások nemcsak, hogy nem tartják azokat emberi jogoknak, de egyenesen ez utóbbiak érvényesülését megnehezítő akadályként tekintenek rá. Elmondható, hogy nincs megegyezés a kérdés kapcsán.⁶⁶ A szerzői jog rendszerét érintő, szélesebb körű korlátozások és kivételek bevezetését kívánó, emberi jogokra alapozó kritikák olyan

⁶¹ Jankó, Brezovay: i. m. (57), p. 5–6; Az International Classification of Diseases 11. felülvizsgálata a 2. „Moderate vision impairment” kategóriát követő, még nem vakokra vonatkozó 3. kategóriát „Severe vision impairment” megnevezéssel illeti, amely esetében a vízus 0,1 és 0,05 közötti (<https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/1103667651>).

⁶² <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blindness-and-visual-impairment>; ez a WHO 2018-as, a Betegségek Nemzetközi Osztályozásán alapul [International Classification of Diseases (ICD 11)]. Az International Classification of Diseases 11. felülvizsgálata hat kategóriára osztja a látássérülteket, amelyen belül három kategóriába tartoznak a vakok (4, 5, 6.). A 4. kategória a WHO definíciójával azonos maximummal rendelkezik (<https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/1103667651>).

⁶³ Jankó, Brezovay: i. m. (57), p. 5.

⁶⁴ Helfer: i. m. (24), p. 3.

⁶⁵ César J. Ramirez-Montes: The Marrakesh Treaty. Publications Office, Luxembourg, 2016, p. 7.

⁶⁶ Jingyi Li, Niloufer Selvadurai: Reconciling the enforcement of copyright with the upholding of human rights: a consideration of the Marrakesh Treaty to facilitate access to published works for the blind, visually impaired and print disabled. *European Intellectual Property Review*, 0142-0461. 36. évf. 10. sz., 2014, p. 654–655; Karolina Sztobryn a szerzők szerzői jogait a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 15. cikk (1) bekezdésének c) pontjára és 17. cikkére, míg a felhasználók jogait az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 17. cikkére, 26. cikkének (1) bekezdésére és 27. cikkének (1) és (2) bekezdésére tekintettel tartja emberi jogoknak. Lásd: Sztobryn: i. m. (42), p. 343–344. A globális iparjogvédelmi jogok akadályként történő megközelítéséről és a többi iskoláról lásd még: Molly K. Land: The Marrakesh Treaty as Bottom Up Lawmaking: Supporting Local Human Rights Action on IP Policies. *UC Irvine Law Review*, 8. évf. 3. sz., 2018. május, p. 513, 516, 535–536.

jogokat említene, mint például a kulturális sokszínűség, az információhoz, oktatáshoz és fejlődéshez való jog.⁶⁷

Számtalan emberi jogokra vonatkozó nemzetközi szerződés nem foglalkozik a szerzői jogokkal.⁶⁸ A nemzetközi joganyagban a szerzői jogot először az ENSZ Közgyűlés által 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (EJENY) 27. cikkének (2) bekezdése ismerte el, amely a kulturális jogok gyakorlásának garanciájaként tekint a szerzői jogi oltalom biztosítására való kötelezettségre. Az EJENY a dologtulajdon-jogra vonatkozó tulajdonjogtól külön kezeli a szerzői jogot, így az erre vonatkozó korlátozások a nevezett nyilatkozatban azt célozzák meg, hogy harmadik személyek megfelelő módon férhessenek a kultúrához. Az 1996-ban elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya⁶⁹ a szerzői jogok tekintetében megismétli az EJENY-t.^{70,71} Az egyezségokmány kapcsán vita bontakozott ki arra vonatkozóan, hogy az előbb leírtak milyen mértékben teremtik meg a szellemi tulajdon emberi jogi alapjait.⁷² Vannak akik úgy vélik, hogy az EJENY 27. cikke a szellemi tulajdonok vonatkozásában nem értelmezhető egyértelműen,⁷³ mások viszont a nevezett cikk által létrehozott „egyensúlyt” látják visszaköszönni többiek között a Berni Egyezményben.⁷⁴ A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának⁷⁵ 19. cikke⁷⁶ biztosítja a véleménynyilvánítás szabadságát, amely magában foglalja a keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is.⁷⁷ Az UNESCO kulturális sokszínűségről szóló egyezménye⁷⁸ a szerzői jogot szintén kulturális jogként értékeli, és visszautal az EJENY-re.⁷⁹ A TRIPS-megállapodás 7. cikke csak azt mondja ki, hogy a szellemi tulajdon védelmének egyaránt hozzá kell járulnia a szociális és a gazdasági jóléthez.⁸⁰

⁶⁷ *Firth, Pereir*: i. m. (22), p. 54.

⁶⁸ *Frankel, Gervais*: i. m. (4), p. 109.

⁶⁹ Magyarországon az 1976. évi 9. törvényerejű rendelet hirdette ki.

⁷⁰ *Dr. Gyenge Anikó*: Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010, p. 23–25.

⁷¹ A szerzői jogról és az EJENY-nyel, a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányával, valamint az emberi joggal való viszonyáról lásd még: *Neil Yap*: Fitting Marrakesh into a Consequentialist Copyright Framework. *New York University Journal of Intellectual Property & Entertainment Law*, 6. évf. 2. sz., 2017, p. 366–367.

⁷² *Brown, Waelde*: i. m. (8), p. 592.

⁷³ *Frankel, Gervais*: i. m. (4), p. 110.

⁷⁴ *Ayoubi*: i. m. (23), p. 427–428.

⁷⁵ A magyar jogba az 1976. évi 8. törvényerejű rendelet ültette át.

⁷⁶ A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 19. cikk 2. pont: Mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra; ez a jog magában foglalja mindenfajta adat és gondolat határokra való tekintet nélküli – szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más tetszése szerinti módon történő – keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is.

⁷⁷ *Kaminski, Yanisky, Ravid*: i. m. (46), p. 259.

⁷⁸ Magyarországon a 2008. évi VI. törvény hirdette ki.

⁷⁹ *Gyenge*: i. m. (70), p. 29–30.

⁸⁰ Lásd még *Li, Selvadurai*: i. m. (66), p. 657.

Az előbbiektől eltérő az Európai Unió Alapjogi Chartájának (2012/C 326/02) megközelítése, amely a tulajdonhoz való jogról szóló cikkben mondja ki, hogy a „szellemi tulajdon védelmet élvez”.⁸¹ Az Emberi Jogok Európai Egyezménye tartalmaz a tulajdon védelmére vonatkozó rendelkezéseket.⁸² A Brown–Waelde szerzőpáros meglátása szerint megállapításra került, hogy ez a tulajdonjog magában foglalja a szellemi tulajdont is, erre tekintettel párhuzamot látnak a charta és az egyezmény megközelítése között.⁸³

A fentebb leírtakból látszik, hogy a szerzői jog és az emberi jogok kapcsolatának megítélésére nem alakult ki egységes álláspont a jogirodalomban. Ehelyütt érdemes megemlíteni azt a tényt is, hogy számos, fontos nemzetközi szerzői jogi szerződés, úgy mint a Berni Egyezmény és a TRIPS, nem tartalmaz a fogyasztókra vonatkozó rendelkezéseket.⁸⁴ A nevezett szerződésekkel szemben pedig akár az is kritikaként merülhet fel, hogy a szerzők érdekeit sokkal hangsúlyosabban tartalmazzák a rendelkezések, mint a felhasználókat.⁸⁵

4. A Marrákési Szerződés

4.1. A preambulum és az emberi jogok

A Marrákési Szerződés egy teljesen új fogyatékosági politikát vezetett be,⁸⁶ ugyanis ez az első olyan, szellemi tulajdonra vonatkozó nemzetközi szerződés, amely a szerzői jogokra vonatkozó kivételeket, korlátozásokat alkalmaz anélkül, hogy megállapítaná, hogy mik a már létező jogok, illetve újakat nevezne meg,⁸⁷ valamint hidat képez az emberi jogi és a szerzői jogi rezsimek között.⁸⁸ Ezzel a szerződés célja, az emberi jogokra tekintettel,⁸⁹ az „olvasáshoz való jog” kampány által ösztönözve⁹⁰ – amely jogokon alapuló megközelítést más, korábbi nemzetközi, szellemi tulajdonra vonatkozó szerződés kifejezetten nem is alkalmaz⁹¹ –, hogy a különböző látáskárosultak számukra is olvasható formátumban juthas-

⁸¹ Európai Unió Alapjogi Chartája 17. cikk (2) bekezdés; Erről lásd: *Helper*: i. m. (24), p. 6.

⁸² Emberi Jogok Európai Egyezménye 1. cikk.

⁸³ *Brown, Waelde*: i. m. (8), p. 593.

⁸⁴ *Brown, Waelde*: i. m. (8), p. 584.

⁸⁵ *Sztobryn*: i. m. (42), p. 341.

⁸⁶ *Paul Harpur*: Discrimination, copyright and equality : opening the e-book for the print-disabled. Cambridge University Press, Cambridge, 2017, p. 64; Az új megközelítésről lásd még: *Land*: i. m. (66), p. 549.

⁸⁷ *Marketa Trimble*: The Marrakesh Treaty and the targeted uses of copyright exhaustion. In: *Irene Calboli, Edward Lee* (ed.): Research Handbook on Intellectual Property Exhaustion. Padstow, Edward Elgar Publishing, 2016, p. 462; Lásd még: *Brown, Waelde*: i. m. (8), p. 577.

⁸⁸ *G. Anthony Giannoumi, Molly Land, Wondwossen M. Beyene, Peter Blanck*: Web accessibility and technology protection measures: Harmonizing the rights of persons with cognitive disabilities and copyright protections on the web. *Academic Journal, Cyberpsychology*. 11. évf. 1. sz., 2017, p. 11.

⁸⁹ *Helper, Land, Okediji, Reichmann*: i. m. (3), p. 93.

⁹⁰ *Ayoubi*: i. m. (23), p. 428.

⁹¹ *Ayoubi*: i. m. (17), p. 287.

sanak hozzá a nyomtatásban megjelent művekhez.⁹² Ennek köszönhetően a szerződés egy egyértelműen humanitarista és társadalmi fejlődést elősegítő dimenzióval rendelkezik.⁹³ Szerzői jogra vonatkozó korlátozásokat és kivételeket más szerződésben, például a Berni Unió Egyezményben is találunk, viszont ezek a szerződések a szerzők emberi jogaiából indulnak ki, ellentétben a Marrákési Szerződéssel, amely a látáskárosultak emberi jogait veszi alapul.⁹⁴ Ezzel arra törekszik, hogy a szerzői jog jogi és politikai eszközeivel mozdítsa elő az emberi jogokat.⁹⁵ Míg az ENSZ fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezménye⁹⁶ azt írta elő az államok számára, hogy a fogyatékos személyeknek is egyenlő feltételekkel biztosítsanak hozzáférést az olyan kulturális javakhoz, mint a filmek, színház, televíziós műsorok, valamint múzeumok, mozik stb., addig a Marrákeshi Szerződés az első, amely olyan kulturális javakhoz kívánja hozzásegíteni a fogyatékkal élő személyeket, mint az irodalmi művek.⁹⁷ Vannak olyanok, akik azt gondolják, a szerződés maga kínál egy, a szerzői jogok és az emberi jogok összeegyeztetésére vonatkozó modellt.⁹⁸

A szerződés címe⁹⁹ a látáskárosultak olyan követeléseire utal, mint például hogy az ép látókkal egy időben és azonos áron juthassanak hozzá a nyomtatott művekhez olyan formátumban, amely számukra is olvasható.¹⁰⁰

A preambulum számos célját tartalmazza a szerződésnek,¹⁰¹ többek között hangsúlyozza a látássérültekkel szembeni diszkrimináció tilalmának, egyenlő esélyeiknek, a művekhez való hozzáférésüknek, és a teljes és tényleges részvételük és társadalomba való beilleszkedésük fontosságát. A Marrákési Szerződés olyan nemzetközi szerződéseket említ, mint az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és a fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló, 2006-ban elfogadott (ENSZ)-egyezmény (CRPD). Az olyan jogok mellett, mint a szólás-szabadság, az oktatáshoz való jog és a kutatás végzéséhez való lehetőség, a szerződés egyértelműen kihangsúlyozza a szerzői jogi védelem fontosságát: nem kívánja megszüntetni azt, hanem a szerzői jogra vonatkozó korlátozások és kivételek alkalmazásával célozza meg elérni a szerzői jog által a szerzőknek biztosított jogok és a közérdek, azon belül is különösen az oktatás, a kutatás és az információkhoz való hozzáférés közötti egyensúly megteremtését. A szerződés szerint ennek az egyensúlynak meg kell könnyítenie a látáskárosultak és a nyomtatott szöveget egyéb fogyatékoságuk miatt olvasni képtelenek számára a művek-

⁹² The Marrakesh Treaty – Helping to end the global book famine, 3.

⁹³ *Chow, Lee*: i. m. (6), p. 232.

⁹⁴ *Von Lewinski*: i. m. (17), p. 128.

⁹⁵ *Helper, Land, Okediji, Reichmann*: i. m. (3), p. 1.

⁹⁶ Magyarországon a 2007. évi XCII. törvény hirdette ki.

⁹⁷ *Brown, Waeldé*: i. m. (8), p. 594; lásd még: *Ramirez, Montes*: i. m. (66), p. 7.

⁹⁸ *Helper, Land, Okediji*: i. m. (4), p. 333.

⁹⁹ Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Disabled.

¹⁰⁰ *Von Lewinski*: i. m. (17), p. 127.

¹⁰¹ *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (12), p. 627.

hez való hozzáférést.¹⁰² A szerződés ezen rendelkezései különösen a CRPD¹⁰³ 30. cikkén alapulnak.¹⁰⁴ A Marrákesi Szerződés mind a szerzők, mind a látáskárosultak érdekeinek érvényesülését célozza meg, miközben fent kívánja tartani az egyensúlyt az érintettek jogai között.¹⁰⁵ Azonban a szerződés az előzőekben leírtakra tekintettel sem kötelezi az aláíró feleket arra, hogy a látáskárosultak művekhez való hozzáféréseire vonatkozó emberi jogot végre is hajtsák.¹⁰⁶

A Marrákesi Szerződés preambuluma, míg hangsúlyozza a fogyatékoság és az emberi jogok közötti kapcsolatot,¹⁰⁷ addig nem tesz arra vonatkozóan sem megjegyzést, sem megállapítást, hogy a szerzői jog általában a szerzők emberi jogai közé tartozik-e vagy sem. Viszont, nem meglepő módon, hasonlóan a fentebb bemutatott EJENY-hez, a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányához és az UNESCO kulturális sokszínűségről szóló egyezményéhez, a szerzői jogok ismét összekapcsolódnak a kultúra élvezetéhez való és a kulturális életben való részvétel jogával azzal, hogy egyértelműen kimondásra kerül benne, a látáskárosultaknak is joguk van a művek élvezetére, valamint a tudományos és a művészeti életben való részvételre.¹⁰⁸

Fontos kiemelni, hogy bár a Marrákesi Szerződés új irányvonalat hozott be egy, a szerzők jogai által uralt jogszabályi környezetbe, az emberi jogokon alapuló megközelítés nem sérti a szerzők jogait, ugyanis a szerződés a preambulumban maga is elismeri a szerzők jogait.¹⁰⁹ A két jogterület találkozására tekintettel sem meglepő, ha bizonyos források emberi jogokat érintő, míg mások kifejezetten szerzői jogi szerződésként tekintenek a Marrákesi Szerződésre.¹¹⁰

4.2. A Marrákesi Szerződés kapcsolata más nemzetközi szerződésekkel

Az, hogy a Marrákesi Szerződés nem kívánja megszüntetni a szerzőket megillető szerzői jogi védelmet, nemcsak a preambulumból derül ki, hanem az 1. cikkből is, mely szerint a nevezett szerződés nem kívánja felülírni más nemzetközi szerződések, egyezmények rendelkezéseit.¹¹¹ Tehát a szerződés nem kívánja egyetlen másik szerződésből eredő kötelezettséget

¹⁰² Marrákesi Szerződés, Preambulum; lásd még: *Ayoubi*: i. m. (17), p. 287–288.

¹⁰³ A magyar jogban a 2007. évi XCII. törvény hirdette ki.

¹⁰⁴ *Koempel*: i. m. (17), p. 982–983; a CRPD által biztosított jogokra a Marrákesi Szerződést ratifikáló 2017/1564 EU irányelv is hivatkozik (a nevezett irányelvről lásd lentebb).

¹⁰⁵ *Brown, Waelde*: i. m. (8), p. 588.

¹⁰⁶ *Von Lewinski*: i. m. (17), p. 128.

¹⁰⁷ *Brown, Waelde*: i. m. (8), p. 587.

¹⁰⁸ Marrákesi Szerződés, Preambulum.

¹⁰⁹ *Ayoubi*: i. m. (17), p. 293–294, 301.

¹¹⁰ *Lior Zemer, Aviv Gaon*: Copyright, disability and social inclusion: the Marrakesh Treaty and the role of non-signatories, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 10. évf. 11. sz., 2015, p. 837.

¹¹¹ Marrákesi Szerződés, 1 cikk.

sem csökkenteni, sem más szerződések által előírt jogok miatt joghátrányt alkalmazni.¹¹² A Marrákési Szerződés a nemzetközi szerzői jog rendszerébe integrálódik. Mivel alapvető rendelkezései a szerzői jogra vonatkozó kivételekre és korlátozásokra vonatkoznak, ezért az első cikkben említett „nemzetközi szerződések, egyezmények” mind a szerzői jogra vonatkozó szerződések és egyezmények, amelyek nemcsak a szerzők, hanem a fogyasztékkal élők emberi jogainak is a keretrendszerét alkotják.¹¹³

4.3. A szerződés által használt fogalmak

A Marrákési Szerződés a korábbi, fogyasztékosokra vonatkozó kivételekről szóló nemzetközi szabályozás hiányából eredő problémákkal is foglalkozik, így a különböző kulcsfontosságú definíciókat is tartalmazza,¹¹⁴ míg (ahogy ez fentebb olvasható) újabb szerzői jogokat vagy arra vonatkozó definíciókat nem. A szerződés „mű” fogalma visszautal a Berni Egyezmény¹¹⁵ fogalmára, és ebből kiemeli az olyan szöveget és jelrendszert, amit nyilvánosságra hoztak vagy a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tettek a kapcsolódó illusztrációkkal együtt.¹¹⁶ A szerződés egyértelművé teszi, hogy a nevezett fogalomba a hangoskönyvek is beletartoznak.¹¹⁷ Nem tartoznak viszont ide a filmek, a hangfelvételek és a zenei művek.¹¹⁸ A kottában rögzített zenei műveket is értenünk szükséges a „mű” fogalma alatt. A kapcs-

¹¹² Reinbothe, von Lewinski: i. m. (12), p. 628–629.

¹¹³ Von Lewinski: i. m. (17), p. 128–130.

¹¹⁴ Caterina Sganga: Disability in EU Copyright Law. In: D. Ferri, A. Broderick (szerk.): Research Handbook on EU Disability Law, p. 201. Edward Elgar, 2020: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3804051.

¹¹⁵ A magyar jogban az 1975. évi 4. törvényerejű rendelet hirdette ki. A nevezett egyezmény 2. cikkének (1) bekezdése tartalmazza a mű fogalmát. Eszerint „[a]z 'irodalmi és művészeti művek' kifejezés felöleli az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotását, tekintet nélkül a mű létrehozatalának módjára vagy alakjára, tehát lehet könyv, szöveggönyv vagy más írásmű; előadás, szónoki beszéd, szentbeszéd vagy ugyanilyen jellegű egyéb mű; színmű vagy zenés színmű; táncmű vagy némajáték; szöveges vagy szöveg nélkül zenemű; film, ideértve azokat a műveket is, amelyeket a filmhez hasonló eljárással hoznak létre; rajz, festmény, építészeti mű, szobor, metszet, könyvomat; fényképeszeti mű, ideértve azokat a műveket is, amelyeket a fényképeszeti művekhez hasonló eljárással hoznak létre; az alkalmazott művészet terméke; illusztráció és térkép; földrajzi, tereprajzi, építészeti vagy tudományos vonatkozású tervek, vázlat vagy plasztikai mű.”

¹¹⁶ Marrákési Szerződés, 2. cikk (a) pont: Az „irodalmi és művészeti művek” kifejezés felöleli az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotását, tekintet nélkül a mű létrehozatalának módjára vagy alakjára, tehát lehet könyv, szöveggönyv vagy más írásmű; előadás, szónoki beszéd, szentbeszéd vagy ugyanilyen jellegű egyéb mű; színmű vagy zenés színmű; táncmű vagy némajáték; szöveges vagy szöveg nélkül zenemű; film, ideértve azokat a műveket is, amelyeket a filmhez hasonló eljárással hoznak létre; rajz, festmény, építészeti mű, szobor, metszet, könyvomat; fényképeszeti mű, ideértve azokat a műveket is, amelyeket a fényképeszeti művekhez hasonló eljárással hoznak létre; az alkalmazott művészet terméke; illusztráció és térkép; földrajzi, tereprajzi, építészeti vagy tudományos vonatkozású tervek, vázlat vagy plasztikai mű. [Berni Egyezmény 2. cikk (1) bekezdés]

¹¹⁷ Marrákési Szerződés, 2. cikk (a) pontjához fűzött 1. lábjegyzet.

¹¹⁸ Koempel: i. m. (17), p. 983–984.

lódó illusztráció nemcsak rajzot, de akár grafikont is jelenthet.¹¹⁹ A Marrákesi Szerződés szerinti műnek tipikus példái lehetnek a könyvek, tájékoztatók, folyóiratok, kották, partitúrák, míg a képzőművészeti albumok, amelyekben a képzőművészeti vagy iparművészeti művekről készült másolatok képezik a legfőbb tartalmat, már kívül esnek a nevezett fogalom körén. Ugyanígy nem tartoznak a „mű” fogalmába, a hangoskönyv kivételével, az audiovizuális művek, valamint a nyilvánosságra nem hozott, nyilvánossághoz nem közvetített művek sem.¹²⁰

A „hozzáférhető formátumú másolat” fogalma¹²¹ kimondottan általános, nincs pontosan tisztázva annak tartalma,¹²² ami alkalmassá teszi arra, hogy a technika változása mellett még hosszú ideig alkalmazható legyen. A fogalom nem határoz meg pontos formátumokat, kiterjedéseket, minden hozzáférhető formátumú másolatnak tekintendő, amely másolat alternatív módon vagy formában nyújt lehetőséget arra, hogy a kedvezményezett személy hozzájuthasson a műhöz, beleértve ebbe azt is, hogy a látáskárosultak az ép látókhöz hasonló egyszerűséggel és kényelemmel férhessenek a művekhez. A hozzáférhető formátumú másolatot csak a kedvezményezettek használhatják fel, miközben kötelesek tiszteletben tartani a mű integritását. Csak a szükséges változtatásokat lehet végrehajtani a műveken azok más formátumúvá átalakítása során.¹²³ Tehát idesorolhatjuk ugyanúgy a Braille-írásban megjelent műveket, mint a hangoskönyveket, a nagyméretű betűkkel nyomtatottakat¹²⁴ vagy DAISY formátumban megjelenteket.¹²⁵ A szerződés alkalmazása során a hozzáférhető formátumú másolat fogalma sarkalatos, ugyanis a korlátozásokhoz és kivételekhez kapcsolódó cselekményeket csak a fogalom keretén belül teszi lehetővé a Marrákesi Szerződés. A nevezett meghatározásba nem tartoznak bele azok a művek, amelyek olyan formátumban elérhetőek, amelyeket a kedvezményezett személyek is olvasni képesek, ugyanis itt nincs szükség átalakításra. Azonban ha olyan formátumról beszélünk, amit látók is ugyanúgy olvasni képesek, akkor ez a műpéldány már csak kizárólag a kedvezményezett személyek által használt mű. Silke von Lewinski szerint ez előbbi élethelyzet a gyakorlatban nehézségeket fog okozni.¹²⁶ Von Lewinski a szerződés kommentárjában úgy ítélte meg, hogy amennyiben egy műről hangfelvétel létezik, de az pusztán egy rövidített változata az eredetinek,

¹¹⁹ Von Lewinski: i. m. (17), p. 131.

¹²⁰ Reinbothe, von Lewinski: i. m. (12), p. 630–631.

¹²¹ Marrákesi Szerződés, 2. cikk (b) pont.

¹²² Sztobryn: i. m. (42), p. 350.

¹²³ Marrákesi Szerződés, 2. cikk (b) pont.

¹²⁴ Koempel: i. m. (17), p. 984.

¹²⁵ A 198/2018. (X. 25.) Kormányrendelet 1. § 1. pontja tartalmazza a magyar jogban a hozzáférhető formátumú példány definícióját. Eszerint: „Hozzáférhető formátumú példány: a mű vagy kapcsolódó jogi teljesítmény olyan formátumú példánya, amely az olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személy számára lehetővé teszi a műhöz vagy kapcsolódó jogi teljesítményhez történő, számára annak érzékelését biztosító hozzáférést, különösen oly módon, hogy az a 3. pontban említett valamely fogyatékossgal vagy nehézséggel nem küzdő személyekéhez hasonló szintű kényelem mellett legyen megvalósítható.”

¹²⁶ Von Lewinski: i. m. (17), p. 131–132; Reinbothe, von Lewinski: i. m. (12), p. 631.

annyiban ez a mű nem hozzáférhető a látáskárosultak számára.¹²⁷ Valószínű, hogy az egyes esetekre nagy befolyással lesz, hogy a kedvezményezett személy (lásd lentebb) milyen fogyatékossgal vagy olvasási nehézséggel küzd. Ugyanis egy nyomtatásban és Braille-írással megjelent mű nem lesz hozzáférhető formátumban megjelent mű egy gyengénlátó számára, aki ez előbbieket nem tudja elolvasni, mivel éles, nagyméretű háttértől kontrasztos eltérő szöveget és megfelelő színekkel és kontrasztokkal nyomtatott képeket igényel.¹²⁸ Ellenben egy vak személy számára a Braille-írással megjelent mű olvasható formátumot jelent. Tehát azt, hogy adott esetben mit jelent a hozzáférhető formátum fogalma, minden esetben a kedvezményezett személy fogyatékossgával együtt, azzal összefüggésben lehetséges a gyakorlatban meghatározni.

A „jogosított szervezet” fogalma szintén kulcsfogalom.¹²⁹ Olyan szervezeteket kell ez alatt a definíció alatt értenünk, amelyek vagy kormányzati intézmények, vagy nonprofit szervezetek, és amelyek kedvezményezett személyeket szolgálnak ki, csak a kedvezményezettek és más jogosított intézmények számára tehetik hozzáférhetővé a hozzáférhető formátumú műveket, kötelesek megakadályozni, hogy mások illegálisan többszörözdhessék vagy terjeszték a műveket, vagy hogy jogtalan másolatot tegyenek elérhetővé. A jogosított szervezetek kötelesek az általuk kezelt másolatokról nyilvántartást vezetni.¹³⁰ Így a jogosított szervezetek nem csak egy szűk kört jelentenek, ahol a fogalom alá tartozó szervezetek csak azok lehetnek, amelyek elsősorban vakokat és más látáskárosultakat szolgálnak ki.¹³¹ A gyakorlatban ezek a szervezetek legtöbbször vakok számára létrehozott vagy speciális egyetemi könyvtárak, illetve vakokat kiszolgáló és képviselő intézmények,¹³² de ugyanúgy lehetnek bármely nem állami szervezetek, egészségügyi intézmények, civil szervezetek¹³³ vagy más, nem a korábban említett oktatási intézmények és könyvtárak, amelyek sokszor állami finanszírozásból működnek. Ráadásul a már létező könyvtárak állományai nagyszerű alapot jelentenek a szerződés egyik legfontosabb céljának, a művek határokon átnyúló cseréjének,

¹²⁷ Reinbothe, von Lewinski: i. m. (12), p. 632.

¹²⁸ Erről lásd még: Hegyiné Honyek Katalin, Mándi Tiborné, Paraszkay Sára: Sérülésspecifikus eszköztár gyengénlátó és aliglátó gyermekek, tanulók együttneveléséhez – Inkluzív nevelés. Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, Budapest, 2008, p. 5–6, 14, 16, 17–18.

¹²⁹ Koempel: i. m. (17), p. 983.

¹³⁰ Marrákési Szerződés, 2. cikk (c) pont; A 198/2018. (X. 25.) Kormányrendelet 1. § 2. pontja tartalmazza a magyar jogban a hozzáférhető formátumú példány meghatározását. Eszerint: „Jogosított szervezet: olyan szervezet, amelynek bevételyszerzési tevékenysége – ha van ilyen – kizárólag a költségeinek megtérítését célozhatja, és a kedvezményezett személyek számára oktatási vagy speciális képzési tevékenységet végez, továbbá hozzáférhető módon olvasási lehetőségeket nyújt, és biztosítja az információkhoz való hozzáférést, és e tevékenység ellátására engedéllyel rendelkezik, vagy e tevékenysége egyébként államilag elismert. Ide tartoznak azok a közintézmények és nonprofit szervezetek is, amelyek ugyanezen szolgáltatásokat fő tevékenységükként, a szervezet számára előírt kötelezettségként vagy közérdekű feladataik ellátása keretében nyújtják a kedvezményezett személyek számára.”

¹³¹ Helfer, Land, Okediji: i. m. (4), p. 334.

¹³² Reinbothe, von Lewinski: i. m. (12), p. 622.

¹³³ Ncube, Reid, Oriakhogba: i. m. (29), p. 155.

azonban a nyilvántartás vezetése nem lehet ellentétes a szerződés 8. cikkében biztosított adatvédelemmel.¹³⁴ Kiemelendő, hogy a szerződés nem csak a vakok kiszolgálását engedélyezi a jogosított szervezeteknek, így, még akkor is, ha a vakokat képviselő szervezetek mellett adott esetben kisebbségben vannak az egyéb intézmények, például a gyengénlátók számára is létrehozhatnak az arra jogosultak a Marrákési Szerződésnek megfelelő hozzáférhető formátumú műveket.

A Marrákési Szerződés által használt „kedvezményezett személy” fogalma kellően tág fogalom,¹³⁵ amely már ez előbbiektől külön, a 3. cikkben kapott helyet. E meghatározás alatt értenünk kell a vakok mellett a látáskárosultakat és az olyan személyeket is, akiknek a látás-, illetve észlelési és olvasási zavara nem enyhíthető olyan mértékben, hogy az ép látókhhoz hasonlóan képesek legyenek olvasni a nyomtatott szöveget. De idetartoznak azok a személyek is, akik a nyomtatott szöveget egyéb okból nem képesek olvasni, akár azért, mert fizikálisan képtelenek könyvet tartani, akár azért, mert fókuszálni nem tudnak. A kedvezményezett személy beazonosítása során tekintet nélkül kell lenni más fogyatékoságra.¹³⁶ Ez utóbbi kitétel különösen fontos például azokban az esetekben, amikor a látáskárosodáshoz szellemi fogyatékoság is párosul.¹³⁷ Azt, hogy pontosan ki számít vak személynek, az államoknak szükséges definiálniuk. A szerződés meghatározása a vakok és a gyengénlátók mellett kibővíti a kedvezményezett fogalmát olyan személyekkel is, akik olvasási nehézségekkel küzdenek.¹³⁸ A vizsgált fogalomba azonban nem tartoznak bele azok a személyek, akik szemüveggel vagy kontaktlencse használatával képesek az ép látókkal azonos módon olvasni.¹³⁹

A fenti meghatározásból is látszik, hogy az olyan személyek, akiket orvosi kezelésben részesítettek, és ennek eredményeként már lényegében az ép látókhöz hasonlóan képesek olvasni a nyomtatott szövegeket, már nem esnek a kedvezményezett személyek körébe, míg a különböző diszlexiával küzdő személyek viszont igen.¹⁴⁰

¹³⁴ Von Lewinski: i. m. (17), p. 132–133.

¹³⁵ Land: i. m. (66), p. 547.

¹³⁶ Marrákési Szerződés, 3. cikk; A 198/2018. (X. 25.) Kormányrendelet 1. § 3. pontja tartalmazza a magyar jogban a kedvezményezett személy definícióját. Eszerint: „Olvasási képességet érintő fogyatékosággal élő személy (a továbbiakban: kedvezményezett személy): az a személy,

a) aki vak,

b) akinek látássérülése nem javítható olyan mértékben, hogy látásfunkciója lényegében megegyezzen az ilyen károsodással nem küzdő személyek látásfunkciójával, és aki ennek következtében képtelen nyomtatott műveket az ilyen károsodással nem küzdő személyekkel lényegében megegyező módon olvasni,

c) aki érzékelési vagy olvasási nehézséggel küzd, és ennek következtében képtelen nyomtatott műveket az ilyen nehézséggel nem küzdő személyekkel megegyező módon olvasni, vagy

d) aki fogyatékosága miatt képtelen könyvet tartani vagy lapozni, valamint a szemét olyan mértékben mozgatni vagy fókuszálni, amely az olvasást lehetővé tenné.”

¹³⁷ A látáskárosodással sok esetben összefüggő szellemi fogyatékoságokról lásd: *Ncube, Reid, Oriakhogba*: i. m. (29), p. 152.

¹³⁸ *Helper*: i. m. (24), p. 33–34.

¹³⁹ *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (12), p. 635.

¹⁴⁰ Erről lásd *von Lewinski*: i. m. (17), p. 133.

4.4. Korlátozások és kivételek

Amíg korábban a korlátozások és kivételek jellemzően a nemzeti joganyagokban szerepeltek, és a nemzetközi szerződések nem tekintettek azokra prioritásként,¹⁴¹ valamint a nemzetközi joganyagok sok esetben a szerző jogainak a védelmét szolgálják,¹⁴² addig a Marrákési Szerződés által biztosított korlátozások és kivételek¹⁴³ a szerződés 4–6. cikkében találhatóak,¹⁴⁴ amelyek a központi szakaszoknak tekinthetők,¹⁴⁵ és amelyek különböző módokon vannak körülhatárolva. A nevezett korlátozások és kivételek a művek határokon át történő cseréje esetében figyelemmel vannak mind a művet küldő, mind pedig az azt fogadó ország helyzetére, és a törekednek arra, hogy a csökkentsék a duplikációk számát és az előállítás költségeit is.¹⁴⁶ A nevezett szerződés kifejezetten hivatkozza a BUE¹⁴⁷ háromlépcsős tesztjét a 11. cikkében,¹⁴⁸ csak bizonyos szerzői művekre vonatkoznak a rendelkezések, és azok esetében is csak meghatározott formátumokról beszélhetünk, csak a szükséges változtatásokat lehet elvégezni a hozzáférhető formátumúvá történő átalakítás során, és megfelelő előírások vonatkoznak a jogosított intézményekre és a szerződés szerinti tevékenységükre.¹⁴⁹ A szerződés nyelvhasználata alig igazodik más szerzői jogi nemzetközi szerződésekéhez, a korlátozások és a kivételek legalább külön fordítást igényelnek.¹⁵⁰

Van, aki úgy véli, hogy a korlátozások és kivételek magukba foglalhatják mind a bírói gyakorlat, mind a közigazgatás, mind pedig a jogszabályok meghatározásait is, amelyek összhangban állnak a Berni Egyezményvel és más nemzetközi egyezményekkel is.¹⁵¹ Talán ezt a megközelítést erősíti az is, hogy a szerződés kommentárja szerint több feltétel a Berni Egyezményben engedélyezett kivételekkel, korlátozásokkal és az ott megfogalmazott részletekkel, valamint a háromlépcsős teszttel¹⁵² együtt teljesülhet. A Marrákési Szerződés

¹⁴¹ *Stamatoudi, Torremans*: i. m. (6), p. 611.

¹⁴² *Kaminski, Yanisky, Ravid*: i. m. (46), p. 264–265.

¹⁴³ A korlátozásokon és kivételeken alapuló szabályozásról lásd még: *Kaminski, Yanisky, Ravid*: i. m. (46), p. 260, 263.

¹⁴⁴ *Von Lewinski*: i. m. (17), p. 134.

¹⁴⁵ *Helfer, Land, Okediji*: i. m. (4), p. 334.

¹⁴⁶ *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (12), p. 636.

¹⁴⁷ BUE 9. cikk.

¹⁴⁸ Van, aki úgy látja meg, hogy a háromlépcsős teszt alkalmazása diszfunkcionalitáshoz vezet. Erről lásd: *Martin Senffleben*: A Copyright Limitations Treaty Based on the Marrakesh Model: Nightmare or Dream Come True. In *Shymkrishna Balganes, Ng-Loy Wee Loon, Haochen Sun* (ed.): *The Cambridge Handbook of Copyright Limitations and Exceptions*. Cambridge University Press, Cambridge, 2021, p. 77.

¹⁴⁹ *Koempel*: i. m. (17), p. 984–985.

¹⁵⁰ *Grad-Gyenge Anikó*: Szabad felhasználások a látáskárosultak művekhez való jobb hozzáférése érdekében. In: *Pogácsás Anett* (ed.): *Quaerendo et creando – Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Szent István Társulat, Budapest, 2014, p. 235.

¹⁵¹ *Li, Selvadurai*: i. m. (66), p. 659.

¹⁵² A háromlépcsős tesztről lásd még: *Kaminski, Yanisky-Ravid*: i. m. (46), p. 266.

4–6. cikke követi a Berni Egyezmény hagyományait azáltal, hogy korlátozások és kivételek részletesen szabályozottak.¹⁵³

A szerződés rendelkezései egyértelművé teszik, hogy kizárólag a szerzői jogok korlátozhatóak az általa meghatározott módon, az esetleges szomszédos vagy kapcsolódó jogi jogosultak (például egy hangoskönyv esetében) jogai már nem.¹⁵⁴

A szerződés 4. cikke előírja a szerződő országok számára, hogy olyan korlátozásokat és kivételeket alkalmazzanak, amelyek a WIPO Szerzői Jogi Szerződése által biztosított többszöröségi jogra, a nyilvánossághoz közvetítés jogára és a terjesztés jogára vonatkoznak, annak érdekében, hogy megkönnyítsék a kedvezményezettek számára, hogy hozzáférhető formátumú példányokhoz jussanak hozzá. A nemzeti jog által előírt korlátozásoknak és kivételeknek lehetővé kell tenniük, hogy a hozzáférhető formátumúvá történő átalakítás során a szükséges módosításokat végre lehessen hajtani.¹⁵⁵ A szerződés lehetőséget biztosít arra, hogy a részes államok a nyilvános előadás jogára vonatkozó korlátozásokat és kivételeket vezessenek be,^{156, 157} amely rendelkezés egy teljesen opcionális lehetőséget jelent a csatlakozó tagállamok számára.¹⁵⁸ Ez a nevezett, fent ismertetett cikk fogalmazza meg a legfőbb rendelkezéseit a Marrákesi Szerződésnek,¹⁵⁹ amely kétszintű szabályozást tartalmaz, tekintettel arra, hogy megállapítja, hogy mely szerzői jogok korlátozhatók, majd meghatározza, hogy milyen cselekményeket végezhetnek a kedvezményezett személyek.¹⁶⁰ Ebből következően a szerződés nem bármely, hanem csak pontosan meghatározott felhasználások esetében vezeti be a kivételeket és korlátozásokat.¹⁶¹

A szerződés rendelkezéseinek megfelelően, bizonyos feltételekkel, nem szükséges a jogosult beleegyezése, hogy a jogosított szervezetek a műről készült hozzáférhető formátumú másolatot elérhetővé tegyék, másik jogosított szervezettől követeljék vagy elérhetővé tegyék azt a kedvezményezettnek, beleértve a nem kereskedelmi haszonkölcsönzést vagy e-kommunikációt. Így a jogosított szervezetnek jogszerűen kell hozzájutni az adott műhöz vagy másolatához, a mű hozzáférhető formátumú példányává átalakítása során csak a szükséges változtatásokat hajthatják rajta végre, csak kedvezményezett személyek lehetnek kiszolgálva a nevezett művekkkel, és a tevékenységüket csak nonprofit alapon végezhetik.¹⁶² De nem csak a jogosított intézmények cselekedhetnek a jogosult hozzájárulása nélkül. Nem szükséges a jogosult engedélyét kérnie sem a kedvezményezett személynek, sem a képviselőtében

¹⁵³ *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (12), p. 626.

¹⁵⁴ *Grad-Gyenge*: i. m. (150), p. 235.

¹⁵⁵ Marrákesi Szerződés, 4. cikk 1. pont (a) bekezdés.

¹⁵⁶ Marrákesi Szerződés, 4. cikk 1. pont (b) bekezdés.

¹⁵⁷ *Seville*: i. m. (47), p. 22.

¹⁵⁸ *Helper, Land, Okediji*: i. m. (4), p. 334.

¹⁵⁹ *Li, Selvadurai*: i. m. (66), p. 658.

¹⁶⁰ *Grad-Gyenge*: i. m. (150), p. 235.

¹⁶¹ *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (12), p. 636–637.

¹⁶² Marrákesi Szerződés, 4. cikk 2. pont (a) bekezdés.

eljárónak ahhoz, hogy a művet a kedvezményezett személyes használatára hozzáférhető formátumúvá alakítsák, vagy a képviselő ehhez az átkonvertáláshoz segítséget nyújtson, ha a kedvezményezett a műhöz vagy annak másolatához jogszerűen jutott hozzá.¹⁶³ Így a 4. cikk 2. pontja egy konkrét példa arra, hogyan szükséges implementálni ugyanezen cikk 1. pontját.¹⁶⁴ Az előbbiekből is látszik, hogy a 4. cikk 2. pontja számos feltételhez köti a felhasználást,¹⁶⁵ amelyeknek együttesen szükséges fennállniuk.

A 4. cikk 2. pont alapján nem lehetséges a hozzáférhető formátumúvá alakítás és az azokkal való meghatározott cselekmények végzése, ha már van hozzáférhető formátumú példánya az adott műnek. A nem kereskedelmi haszonkölcsönzés egy multilaterális egyezményben először a Marrákési Szerződés 4. cikkében jelenik meg.¹⁶⁶ Fontos látni, hogy a szerződés egyik pontja sem teszi lehetővé a művek átdolgozását.¹⁶⁷ Ebből adódóan a szerződés rendelkezéseit, tekintettel többek között a 4. cikk 1. a) pontjára, nem lehetséges úgy értelmezni, hogy az a fordítást is magában foglalja, ugyanis ezt nem teszik lehetővé az átalakításra vonatkozó rendelkezések.¹⁶⁸ A World Blind Union értelmezése szerint egy hangoskönyv előállításának többszörösének fog minősülni, terjesztés lehet egy e-könyv nem kereskedelmi célú haszonkölcsönzése, az ajándék és az adomány, míg a csak kedvezményezett személyek számára, honlapon történő közzététel nyilvánosságához közvetítés.¹⁶⁹

Gyengén- és aliglátók számára léteznek elektronikus nagyítókészülékek is. Ezek kamerából és monitorból álló berendezések, amelyek egy nagyító vagy mikroszkóp módjára vetítik ki az alájuk helyezett tárgyak, akár könyvek képét.¹⁷⁰ Mivel ezek a készülékek még ideiglenesen sem készítenek másolatot az azokkal kinagyított könyvekről, ezért nem történik velük hozzáférhető formátumúvá alakítás. Természetesen ha létezik vagy piacra dobnak egy olyan elektronikus nagyítókészüléket, amely többszörösítésre is alkalmas, a hozzáférhető formátumúvá alakítás lehetővé válik.

A szerződés 4. cikke azt is lehetővé teszi, hogy a 10. és 11. cikk alapján a nemzeti jogban más kivételeket is alkalmazhassanak az országok.¹⁷¹ Így a 4. cikk 3. pontja világossá teszi, hogy a nevezett cikk 2. pontja csak egy útja az átültetésnek.¹⁷² Ezzel a szerződés egy olyan keretet hoz létre, amely elég rugalmas ahhoz, hogy mind a nemzetközi, mind pedig a nemzeti jogalkotást képessé tegye arra, hogy lépést tartson a rohamosan fejlődő technológiával

¹⁶³ Marrákési Szerződés, 4. cikk 2. pont (b) bekezdés.

¹⁶⁴ *Von Lewinski*: i. m. (17), p. 134; lásd még: *Senfleben*: i. m. (148), p. 76; *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (12), p. 638.

¹⁶⁵ *Li, Selvadurai*: i. m. (66), p. 658.

¹⁶⁶ Az Európai Unióban az Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelve szabályozza a nyilvános haszonkölcsönzéseket, a magyar jogban pedig az Szjt. 23/A. §-a

¹⁶⁷ *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (12), p. 637.

¹⁶⁸ *Grad-Gyenge*: i. m. (150), p. 236–237.

¹⁶⁹ *Helfer*: i. m. (24), p. 41.

¹⁷⁰ Erről lásd: *Hegyiné, Mándi, Paraszky*: i. m. (128), p. 45–46.

¹⁷¹ Marrákési Szerződés, 4. cikk 3. pont.

¹⁷² *Von Lewinski*: i. m. (17), p. 134–135; *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (12), p. 636.

és a gyorsan átalakuló szociális, kulturális és gazdasági szükségletekkel.¹⁷³ A nevezett cikk 4. pontja pedig egyenesen lehetővé teszi, hogy az államok kereskedelmi forgalomban nem kapható, de már nyilvánosságra hozott művekre is vonatkoztassák a kivételeket és korlátozásokat.¹⁷⁴ Más szemszögből nézve, a nevezett pont azt is lehetővé teszi, hogy a kereskedelmi forgalomban kapható művekre ne vonatkozzon a kivétel vagy korlátozás.¹⁷⁵ Bizonyos vélemények szerint így nemcsak rugalmas a nevezett keret, de a Marrákési Szerződés egyenesen teret ad a piaci alapú megoldásoknak, miközben ösztönzi a magánkezdeményezéseket is.¹⁷⁶ Grad-Gyenge Anikó úgy véli, hogy egy kevésbé megengedő értelmezés szerint, amely nem teszi lehetővé, hogy a „kedvezményezett vagy a jogosított szervezetek számára jogszerűen rendelkezésre nem álló művek is bekerülhessenek a számukra hozzáférhető körbe”, nem eredményezi azt, hogy a fogyatékos személyek kedvezőbb helyzetbe kerüljenek, mint az ép látók, ugyanis ezek a művek kaphatóak kereskedelmi forgalomban, csak hozzáférhető formátumban nem.¹⁷⁷

A 4. cikk 5. pontja az államokra bízta, hogy a korlátozásokra és a kivételekre tekintettel jár-e díj a szerzőnek vagy sem,¹⁷⁸ ezzel azonban az azonos cikk 1. pontjának és a preambulumban foglaltaknak köszönhetően (vagyis annak, hogy más szerződések rendelkezéseit nem írja felül a Marrákési Szerződés) nem töri meg a háromlépcsős teszt szokásos alkalmazását.¹⁷⁹ A nevezett cikk utolsó két pontja is lehetővé teszi, hogy az államok különböző módokon implementálják az elemzett szerződést.¹⁸⁰ A díjigényre szorítás átültetésének egyik lehetséges módja egy törvényes vagy kötelező felhasználási engedély bevezetése is lehet, amely során a jogalkotó mozgástere igazán széles.¹⁸¹ Az 5. pont az európai uniós szerzői jogra vonatkozó jogszabályok ismeretében a szerzőt érintő negatív hatások enyhítése érdekében akár magától értetődőnek is tűnhet,¹⁸² tekintettel arra, hogy például az irányelvek között is van olyan, amely ismeri a méltányos díjazás fogalmát vagy a szabad felhasználás

¹⁷³ *Senftleben*: i. m. (148), p. 89.

¹⁷⁴ Marrákési Szerződés, 4. cikk 4. pont.

¹⁷⁵ *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (12), p. 640.

¹⁷⁶ *Sganga*: i. m. (114), p. 15.

¹⁷⁷ *Grad-Gyenge*: i. m. (150), p. 237–238.

¹⁷⁸ Marrákési Szerződés, 4. cikk 5. pont.

¹⁷⁹ *Johan Axhamn*: Contemporary challenges to the territoriality of copyright – some reflections on the Marrakesh Treaty and the EU's Orphan Works Directive. In: *Tana Pistorius* (ed.): *Intellectual Property Perspectives on the Regulation of New Technologies*. Edward Elgar Publishing Ltd, Cheltenham, 2018, p. 170.

¹⁸⁰ *Von Lewinski*: i. m. (17), p. 135.

¹⁸¹ *Axhamn*: i. m. (179), p. 169.

¹⁸² *Von Lewinski*: i. m. (17), p. 135–136.

intézményét is.¹⁸³ A magyar jog a nevezett szabad felhasználásokhoz nem rendel díjfizetési kötelezettséget.¹⁸⁴ Ezt a miniszteri indoklás az esetlegesen jelentkező csekély bevételkieséssel magyarázta.¹⁸⁵ A korlátozások és kivételek bevezetésekor érvényesül a territorialitás elve, ugyanis a vizsgált pont nem teszi lehetővé, hogy erre hivatkozva egy másik részes államban megzavarhassák a felhasználásokat.¹⁸⁶

A Marrákési Szerződés 5. cikk 4. pontjának (c) alpontjára tekintettel az 5. pontot nem lehet úgy értelmezni, hogy arra tekintettel a művek terjeszthetővé vagy nyilvánosságra hozhatóvá válnának. Az 5. cikk 5. pontja arra is rávilágít, hogy nemcsak a cikk, de maga a szerződés alkalmazása sem vezethet jogkimerüléshez sem.¹⁸⁷ Azt, hogy milyen magatartásokat foglal magába a terjesztés vagy a nyilvánosságra hozatal, nem definiálja a szerződés. Erre tekintettel sokan úgy látják, hogy ezeket a fogalmakat minden részes állam nemzeti joga szabályozza, bontja ki.¹⁸⁸ Érdemes megemlíteni, hogy vannak olyanok, akik az 5. cikkel kapcsolatban úgy vélik, hogy ez a rendelkezés kifejezetten azt mutatja meg, hogy a szerződés számára cél, hogy elősegítse az érintett formátumok mint áruk kereskedelmét, ami megkülönbözteti a Marrakeshi Szerződést a korábbi szellemi tulajdoni vonatkozású nemzetközi szerződésektől. Ezek a korábbi joganyagok ugyanis elsősorban a minden ország által külön-külön elfogadandó intézkedésekre összpontosítottak.¹⁸⁹

5. A művek nemzetközi cseréje

Az olyan fontos nemzetközi szerződések, mint a Berni Egyezmény, a TRIPS-megállapodás és a WIPO Szerzői Jogi Szerződése is olyan fontos alappillérré épül, mint a territorialitás elve.¹⁹⁰ Azonban a Marrákési Szerződés egyik legfontosabb megvalósítandó célja az, hogy

¹⁸³ Például az Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK-irányelve az 5. cikkében előírja, hogy ha egy szerző vagy előadóművész hangfelvételre vagy egy film eredeti vagy többszörözött példányára vonatkozó bérleti jogát a hangfelvétel vagy film előállítójára ruházta vagy nekik átengedte, a szerző vagy előadóművész a bérlet ellenében továbbra is méltányos díjazást követelhet. A nevezett irányelv 6. cikke pedig úgy rendelkezik, hogy a tagállamok a nyilvános haszonkölcsönzés tekintetében kivételeket határozhatnak meg az 1. cikkben foglalt kizárólagos jog alól, amennyiben legalább a szerzők e haszonkölcsönzés ellenében díjazásban részesülnek. A tagállamok szabadon, kultúrpolitikai célkitűzéseiknek megfelelően határozhatják meg e díjazás mértékét. Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelvének 5. cikke lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy bizonyos esetekben szerzői jogokra vonatkozó korlátozásokat és kivételeket vezessenek be.

¹⁸⁴ Sztj. 41. §.

¹⁸⁵ Az Sztj.-t módosító 2018. évi LVI. törvényre vonatkozó miniszteri indoklás.

¹⁸⁶ Von Lewinski: i. m. (17), p. 136.

¹⁸⁷ Marrákési Szerződés, 5. cikk 4. pont (c) alpont és 5. pont.

¹⁸⁸ Von Lewinski: i. m. (17), p. 137.

¹⁸⁹ Ana Ramalho: Signed, Sealed, but not Delivered: The EU and the Ratification of the Marrakesh Treaty. European Journal of Risk Regulation (EJRR), 6. évf. 4. sz., 2015, p. 632.

¹⁹⁰ Axhamn: i. m. (179), p. 153.

a művek határokat átívelően elérhetővé váljanak,^{191, 192} amely célkitűzést előtte más nemzetközi szerződés vagy egyezmény nem tűzött ki szerzői jog által védett művek kapcsán.¹⁹³ A szerződés 5. cikkének 1. pontja előírja a szerződő felek számára, hogy tegyék lehetővé a jogosított szervezetek számára, hogy a korlátozások és kivételek, vagy a jogszabályi előírások alapján a művek hozzáférhető formátumú másolatait más szerződő fél területén a kedvezményezett személyek és más jogosított szervezetek körében terjesszék vagy számukra hozzáférhetővé tegyék.¹⁹⁴ A szerződés 5. cikkének 2. pontja lehetőséget ad arra a részes államok számára, hogy a művek más szerződő országba irányuló forgalma során, olyan esetben, amikor egyik jogosított szervezet a másik számára terjeszti a hozzáférhető formátumú példányokat – amennyiben a részes államok így rendelkeznek –, alkalmazni lehessen kivételeket és korlátozásokat, így azok a jogosult engedélye nélkül terjeszthetik vagy tehetik hozzáférhetővé a műveket.¹⁹⁵ Az 5. cikk 4. pontjának (a) alpontja kimondja, hogy amennyiben egy jogosított szervezet fogadja a hozzáférhető formátumú művet egy olyan országban, amelyre nem vonatkozik a BUE 9. cikk¹⁹⁶ betartásának kötelezettsége, köteles biztosítani, hogy az ilyen példányok csak a kedvezményezett személyek számára legyenek hozzáférhetőek, csak a számukra lehessen többszörözni vagy terjeszteni.¹⁹⁷ Tehát az előbb bemutatott esetben nem vizsgálendő sem az, hogy a felhasználás sérelmes-e a mű rendes felhasználására, és az sem, hogy indokolatlanul károsítja-e a szerző jogos érdekeit. Ez a rendelkezés többek között azért is bír jelentőséggel, mivel több esetben az országok korábban azért nem alkalmazták a háromlépcsős tesztet, és ennek használatával azért nem vezettek be a fogyatékos személyekre vonatkozó szerzői jogi korlátozásokat és kivételeket, mivel a gyakorlatban a teszt alkalmazása annak homályossága miatt zavarba ejtette az országokat.¹⁹⁸ Az 5. cikk 4. pontjának (b) alpontja kimondja, hogy nemcsak a szerződés rendelkezéseinek megfelelően, hanem az adott részes fél a WIPO Szerzői Jogi Szerződése alapján vagy bármely más olyan módon is korlátozhatja az 5. cikk 1. pontja szerinti felhasználásokat, amelyek alapján azok

¹⁹¹ Mezei Péter: WIPO szerződés a vakok és gyengénlátók műhozzáféréseért (<https://copy21.com/2013/09/wipo-szerzodes-a-vakok-es-gyengenlatok-muhozzafereseert/>).

¹⁹² Ncube, Reid, Oriakhogba: i. m. (29), p. 156.

¹⁹³ Axham: i. m. (179), p. 168.

¹⁹⁴ Marrákesi Szerződés, 5. cikk 1. pont.

¹⁹⁵ Von Lewinski: i. m. (17), p. 136.

¹⁹⁶ Az BUE-t a magyar jogba a 1975. évi 4. törvényerejű rendelet ültette át, amelynek 9. cikke egy háromlépcsős tesztet alkalmaz, és a következőképpen szól:

(1) Az ezen Egyezmény alapján védett irodalmi és művészeti művek szerzőit megilleti az a kizárólagos jog, hogy műveikről bármely módon és formában többszörösítés csak az ő engedélyükkel készüljön.

(2) Az Unióhoz tartozó országok törvényhozó szervei jogosultak arra, hogy különleges esetekben lehetővé tegyék az említett művek többszörösítését, feltéve, hogy az ilyen többszörösítés nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.

(3) Ezen Egyezmény alkalmazásában minden hang- és képi rögzítést többszörösítésnek kell tekinteni.

¹⁹⁷ Marrákesi Szerződés, 5. cikk 4. pont (a) alpont.

¹⁹⁸ Kaminski, Yanisky, Ravid: i. m. (46), p. 272.

nem sértik a jogosultak méltányos érdekét.¹⁹⁹ Az 5. cikk 5. pontja világosan kimondja, hogy a szerződés egyik rendelkezését sem lehet hivatkozni a jogkimerülés kérdéskörére.²⁰⁰ Így a Marrákési Szerződés nem csak a Berni Unió tagjai számára biztosítja a művek nemzetközi cseréjének lehetőségét.²⁰¹

A szerződés azonban egyéb fontos rendelkezéseket is tartalmaz a legfontosabb célkitűzéssel,²⁰² a művek határokon átvitelő elérhetővé tételével kapcsolatban, ugyanis a 6. cikk kimondja, hogy amennyiben a részes fél lehetővé teszi, hogy a kedvezményezett személy képviselőjében eljáró személy vagy jogosított szervezet hozzáférhető formátumú példányokat készítsen a művekből, a részes fél nemzeti jogának azt is lehetővé kell tennie, hogy ezeket a műveket a jogosult engedélye nélkül importálhassa a kedvezményezett személy számára. Az előbbieknél még tovább lép a szerződés 9. cikkének 1. pontja, amely előírja a szerződő felek számára, hogy hozzáférhető formátumú művek határokon átnyúló cseréjének előmozdítására olyan módon tegyenek erőfeszítéseket, amellyel segítik, szorgalmazzák az önkéntes információmegosztást annak érdekében, hogy a jogosított szervezetek egymást azonosítani tudják. A WIPO Nemzetközi Irodája az előbbieik érdekében információ-hozzáférési pontot hoz létre.²⁰³ A Marrákési Szerződés 9. cikkének 2. pontja többek között azt is előírja, hogy a részes felek segítsék elő a jogosított szervezetek, az érintettek és a nyilvánosság számára történő információ közlését egyebek mellett a hozzáférhető formátumú másolatok határokon átnyúló cseréjéről is.²⁰⁴

A fent bemutatott cikkek a nemzetközi szerződéseknél rendszerint megszokottaknál nagyobb intenzitással kívánják elérni a részes felek együttműködését.²⁰⁵ A 6. cikk kapcsán felmerül a kérdés, hogyan szükséges eljárni, ha az importáló országában kereskedelmi forgalomban hozzáférhető formátumú példányok is kaphatóak. Tekintettel mind a szerződés 4., mind pedig 5. cikkére, ilyen esetben, ha az adott állam nem alkalmaz korlátozást vagy kivételt, nem lehetséges importálni az adott művet.²⁰⁶ Grad-Gyenge Anikó szerint az 5. cikk 1. pontja alapján, amennyiben az egyéb egyezmények esetében szokásos módon értelmezzük a szerződést, ha a fogadó állam nem vezet be kivételt vagy korlátozást, akkor nem lehetséges a hozzáférhető formátumú műpéldányok átvétele egy másik országból. Az 5. cikk 1. pontjában megfogalmazott kivételnek akkor lehet extraterritoriális hatálya, ha a szerződő ország részese a WIPO Szerzői Jogi Szerződésének vagy ettől függetlenül eleget tesz a háromlépcsős tesztnek. Grad-Gyenge Anikó felhívja rá a figyelmet, hogy a szerződés nem tér ki arra, hogy mit lehetséges akkor tenni, ha csak a kibocsátó ország felel meg minden előírt

¹⁹⁹ Marrákési Szerződés, 5. cikk 4. pont (b) alpont.

²⁰⁰ Marrákési Szerződés, 5. cikk 5. pont.

²⁰¹ *Ayoubi*: i. m. (21), p. 275.

²⁰² *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (12), p. 630.

²⁰³ Marrákési Szerződés, 9. cikk 1. pont.

²⁰⁴ Marrákési Szerződés, 9. cikk 2. pont.

²⁰⁵ *Grad-Gyenge*: i. m. (150), p. 239.

²⁰⁶ Lásd még: *von Lewinski*: i. m. (17), p. 138.

feltételnek, míg a fogadó ország nem. Ennek következtében pedig lehetségessé válik, hogy a fogadó állam viszonzásként semmit nem ad, hanem a minimumjogok védelmét kikezdve, a korlátozásokat, kivételeket be nem vezetve fogja a saját nemzeti jogosultjait erősebben védeni. Ezzel a szerzői jogi vonatkozású nemzetközi egyezményekben eddig létező kölcsönösség megbomlott.²⁰⁷

6. Az Európai Unió és a Marrákesi Szerződés

6.1. A Marrákesi Szerződés és a 3/15. számú vélemény iránti eljárás

Az Európai Unió Bizottsága hiányosságként tekintett arra, hogy az uniós joganyag például az oktatás és a kutatás terén lehetővé teszi a kivételek, korlátozások szerzői jogi alkalmazását, azonban nem segíti elő a fogyatékos személyekre vonatkozó kivételek határokon átnyúló hatásainak érvényesülését, és nehézkessé teszi más tagállamok állampolgárai számára a speciális formátumú művekhez való hozzájutását. A Bizottság a szerződéshez való csatlakozásban látott erre megoldást, amely megszüntetheti az addig fennálló akadályokat a kivételek és korlátozások bevezetése előtt. Az Európai Unió, a tagállamokat megelőzve,²⁰⁸ az Európai Parlament miniszterei és ügyvédei 2013. december 17-ei találkozásán született döntést követően,²⁰⁹ 2014. április 30-án írta alá a Marrákesi Szerződést,²¹⁰ ami azonban nem volt zökkenőmentes. Hét tagállam²¹¹ ugyanis úgy vélte az EUMSZ 3. cikkének (2) bekezdése²¹² alapján, hogy a szerződés az Európai Unió és a tagállamok megosztott hatáskörébe tartozik, így az Unió nem jogosult azt aláírni. Érvelésüket arra alapozták, hogy a szerződés 4. cikke által előírt korlátozások és kivételek messze túlmutatnak az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) be-

²⁰⁷ *Grad-Gyenge*: i. m. (150), p. 240–241.

²⁰⁸ *Ramalho*: i. m. (189), p. 629; *John Charlton*: Marrakesh Treaty Goes Forward, World Libraries Take Cuts. *Information Today*. 33. évf. 6. sz., 2016, p. 9.

²⁰⁹ *Lewis*: i. m. (39), p. 1309.

²¹⁰ *Ramírez, Montes*: i. m. (66), p. 47, 74.

²¹¹ Lásd lentebb.

²¹² Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 3. cikk (2): Az Unió szintén kizárólagos hatáskörrel rendelkezik nemzetközi megállapodás megkötésére, ha annak megkötését valamely uniós jogalkotási aktus írja elő, vagy ha az hatásköreinek belső gyakorlásához szükséges, illetve annyiban, amennyiben az a közös szabályokat érintheti, vagy azok alkalmazási körét megváltoztathatja.

kezdés *b)* pontjának²¹³ választható jellegén.²¹⁴ Csehország, Franciaország, Magyarország, Olaszország, Románia és az Egyesült Királyság előbbieken bemutatott véleményére tekintettel, az Európai Unió Bizottsága a 3/15. számú vélemény iránti eljárást kezdeményezett az Európai Unió Bírósága előtt, amelyben arra volt kíváncsi, hogy kizárólagos hatáskörrel rendelkezik-e az Európai Unió a Marrákési Szerződés megkötésére. A Bíróság 2017. február 14-én hozta meg a véleményét, amelyben úgy ítélte meg, hogy a Marrákési Szerződés megkötése nem tartozik az EUMSZ 207. cikkében meghatározott közös kereskedelempolitika hatálya alá, így arra a következtetésre jutott, hogy az Unió az EUMSZ 3. cikk (1) bekezdésének *e)*²¹⁵ pontja alapján nem rendelkezik kizárólagos hatáskörrel a nevezett szerződés megkötésére. A Bíróság azzal érvelt, hogy a Marrákési Szerződés 4., 5. és 6. cikkének az a célja, hogy elsősorban a kedvezményezett személyek életfeltételeit javítsa azzal, hogy a megjelent művekhez való hozzáférésüket segíti elő. A Bíróság kiemelte, hogy a nevezett szerződés 5., 6. és 9. cikkének nem kifejezetten a hozzáférhető formátumú példányok nemzetközi kereskedelmének előmozdítása a célja, a közös kereskedelempolitika hatályának túlzott kiterjesztéséhez vezetne, ha az EUMSZ 207. cikkében meghatározott közös kereskedelempolitika hatálya alá tartozóvá ítélnék meg, akkor is, ha a Marrákési Szerződésben biztosított kivételek és korlátozások alkalmazása adott esetben közvetlen hatást gyakorolhat a művek nemzetközi forgalmára. Azonban a Bíróság az EUMSZ 3. cikkének (2) bekezdésére²¹⁶ tekintettel már kimondja, hogy a Marrákési Szerződés megkötése az Unió kizárólagos hatáskörébe tartozik. A Bíróság ezt arra alapozta, hogy az elemzett szerződésben előírt korlátozásokra és kivételekre vonatkozó kötelezettségek olyan területre tartoznak, amelyet jelentős részben már uniós jogszabályok szabályoznak. Ezenfelül a megkötése kihathat az uniós jogszabályok rendelkezéseire, akár meg is változtathatják azok alkalmazási körét. Ezt

²¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról, 5. cikk (3) bekezdés *b)*: [A tagállamok a 2. és a 3. cikkben szabályozott jogok vonatkozásában az alábbi esetekben kivételeket, illetve korlátozásokat állapíthatnak meg:...] fogyatékos személyek által végzett, a fogyatékoságukkal közvetlenül összefüggő, nem kereskedelmi jellegű felhasználás, az adott fogyatékoság által indokolt terjedelemben.

²¹⁴ Ana Ramalho: Blocking Marrakesh: an argument based on a house of cards (<http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2015/05/03/blocking-marrakesh-an-argument-based-on-a-house-of-cards/>); az osztott hatáskört érintő vitáról lásd még: Kaskovits Melinda, Munkácsi Péter: A Marrákesh stori – 2. rész (<http://copy21.com/2017/01/a-marrakes-sztori-2-resz/>); Az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *b)* pontjának és a Marrákeshi Szerződés viszonyáról lásd még: Ramalho: i. m. (189), p. 629–630.

²¹⁵ EUMSZ 3. cikk (1) Az Unió kizárólagos hatáskörrel rendelkezik a következő területeken:

- a)* vámunió,
- b)* a belső piac működéséhez szükséges versenyszabályok megállapítása,
- c)* monetáris politika azon tagállamok tekintetében, amelyek pénzneme az euró,
- d)* a tengeri biológiai erőforrások megőrzése a közös halászati politika keretében,
- e)* közös kereskedelempolitika.

²¹⁶ EUMSZ 3. cikk (2) Az Unió szintén kizárólagos hatáskörrel rendelkezik nemzetközi megállapodás megkötésére, ha annak megkötését valamely uniós jogalkotási aktus írja elő, vagy ha az hatásköreinek belső gyakorlásához szükséges, illetve annyiban, amennyiben az a közös szabályokat érintheti, vagy azok alkalmazási körét megváltoztathatja.

a Bíróság azzal indokolja, hogy a Marrákesi Szerződés által előírt korlátozásokat és kivételeket az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29 irányelv (Infosoc-irányelv) által harmonizált többszörözési és nyilvánossághoz közvetítési jogok vonatkozásában szükséges végrehajtani.²¹⁷ Így a Bíróság abban egyet értett Whal főtanácsnokkal, hogy az Európai Unió kizárólagos hatáskörrel rendelkezik a nevezett szerződés megkötésére,²¹⁸ és a Bizottságnak lehetősége nyílt arra, hogy megtehesse a következő szükséges lépéseket.

Az Európai Unió Bizottságának nyitottsága és igyekezete egy Marrakási Szerződéshez hasonló nemzetközi szerződés átültetésére nem meglepő, hiszen a territorialitás elve az európai uniós joganyagban már régóta nem befolyásolta a szerzői jog harmonizációját.²¹⁹ Ezt az igyekezetet segítette az Európai Unió Bíróságának nevezett ítélete is. Érdeemes azonban megjegyezni, hogy vannak olyan vélemények, amelyek szerint nem egyértelmű, hogy az Európai Unió Bírósága miért éppen az EUMSZ 207. cikkében foglaltakra hivatkozott, és miért éppen a közös kereskedelempolitika hatálya alá tartozóvá ítélte meg a szellemi tulajdon tárgyú szerződéseket, és miért nem tisztán csak szellemi tulajdon tárgyúaknak. Azonban a végkifejletet egyértelműnek vélik; az Európai Unió illetékessége a szellemi tulajdon tárgyú szerződésekre vonatkozó tárgyalások és az azokhoz történő csatlakozás terén igen szélessé lett.²²⁰

6.2. A 2017/1564 EU irányelv

Az előbbiekre figyelemmel született meg a 2017/1564 európai parlamenti és tanácsi irányelv, amelyet a Marrákesi Szerződés Európai Unió általi ratifikálása eredményezett.²²¹ Az irányelvre és az EU 2017/1563 irányelvre vonatkozó javaslatot 2016-ben, a DSM-irányelvre²²² vonatkozó javaslattal egy „szerzői jogi” csomagban hozták nyilvánosságra. Mindhárom

²¹⁷ Az Európai Unió Bíróságának 3/15. számú vélemény iránti eljárásban hozott véleménye (<https://tinyurl.hu/gpK6>).

²¹⁸ Nils Wahl főtanácsnok indítványa az Európai Bizottság által kezdeményezett 3/15. számú vélemény iránti eljárásban (<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?cid=755171&dir=&docid=183130&doclang=EN&mode=lst&occ=first&pageIndex=0&part=1&text=>); Whal főtanácsnok úgy vélte, hogy a Marrákesi Szerződés megkötése a közös kereskedelmi politika hatálya alá tartozik, és ezen véleményét – a Bírósággal ellentétben – az EUMSZ. 19. cikk (1) bekezdésére és a 207. cikkére alapozta.

²¹⁹ Axhamn: i. m. (179), p. 158.

²²⁰ Daniel Acquah: CJEU invokes ERTA principle to assert EU competence to ratify Marrakesh Treaty. *Journal of intellectual property law and practice*, 12. évf. 7. sz., 2017, p. 550; A 3/15. számú vélemény iránti eljárásról és annak előzményeiről lásd még *Stamatouidi, Torremans*: i. m. (6), p. 616–617.

²²¹ 2017. szeptember 20-án került kihirdetésre az Európai Unió Hivatalos Lapjában; *Stamatouidi, Torremans*: i. m. (6), p. 615.

²²² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról.

irányelv közös jellemzője, hogy újabb kivételeket és korlátozásokat vezet be a szerzői jog területén.²²³

Ahogy a fent leírtakból is látható, a nevezett irányelv csak a második volt az Infosoc-irányelv után, amely tudatában van annak, hogy a szerzői jog milyen hatással lehet a kultúrához való hozzáférésre fogyatékkal élők számára, azonban, ellentétben az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *b*) pontjával, a 2017/1564 európai parlamenti és tanácsi irányelv már nem csak egy opcionális lehetőséget biztosít. Így nem lehetséges számos eltérő kivételt alkalmazni a különböző országokban.²²⁴ A tagállamok 2018. október tizenegyedikéig voltak kötelesek a nevezett irányelvet implementálni.²²⁵ Luxemburg és Görögország kivételével minden tagállam betartotta az előírt határidőt.²²⁶ Általában elmondható az Európai Unió irányelveiről, hogy ágazati vagy speciális jogokra fókuszálnak.²²⁷ E megállapítás alól az irányelv sem kivétel, amely világosan kimondja, hogy a szerzőket megillető jogok tekintetében megállapított kivételeket a 96/EK, a 2001/29/EK, a 2006/115/EK és a 2009/24/EK irányelvvel együtt, kimerítően tartalmazza.²²⁸ Az irányelv, a Marrákési Szerződés mellett, hivatkozik a vakoknak, látáskárosultaknak és nyomtatott szöveget egyéb okból használni képtelen személyeknek az Európai Unió Alapjogi Chartájában és a fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményben elismert jogaira, amelyekre tekintettel intézkedéseket kell tenni az Európai Unióban annak érdekében, hogy a könyvek és egyéb nyomtatott anyagok hozzáférhető formátumokban elérhetőbbé váljanak, és a forgalmuk javuljon a belső piacon.²²⁹ Az irányelv egyrészt azt hivatott biztosítani, hogy a tagállamokban működő jogosított szervezetek a meghatározott körbe tartozó műveket hozzáférhető formátumúvá alakítsák át, és azokat az Európai Unión belül terjeszthessék.²³⁰ Másrészt pedig azt, hogy a belső piacon a hozzáférhető formátumú példányok az összes tagállamban elérhetőek legyenek a kedvezményezett számára, bármely tagállamban is hozták létre azokat.²³¹

Az irányelv egyértelműen kimondja, hogy a tagállamoknak lehetőségük van arra, hogy további kivételeket, korlátozásokat állapítsanak meg a fogyatékosággal élő személyek számára olyan esetekben, amelyek nem tartoznak a hatálya alá.²³²

²²³ *Ramirez, Montes*: i. m. (66), p. 48.

²²⁴ *Sganga*: i. m. (114), p. 4–5.

²²⁵ 2017/1564 EU irányelv 11. cikk.

²²⁶ *Sganga*: i. m. (114), p. 18.

²²⁷ *Seville*: i. m. (47), p. 97.

²²⁸ 2017/1564 EU irányelv (2) preambulumbekzdés.

²²⁹ 2017/1564 EU irányelv (3), (16), (17) és (21) preambulumbekzdés.

²³⁰ 2017/1564 EU irányelv (10) preambulumbekzdés.

²³¹ 2017/1564 EU irányelv (11) preambulumbekzdés.

²³² 2017/1564 EU irányelv (20) preambulumbekzdés.

Az irányelv a Marrákesi Szerződésnek megfelelően határozza meg a mű fogalmát,²³³ egyértelművé téve, hogy ebbe a körbe a kotta és a hangoskönyv is beletartozik.²³⁴ Az irányelv „kedvezményezett személy” fogalma nem tér el a szerződés fogalmától.²³⁵ A „hozzáférhető formátumú példány” fogalma az irányelvben ugyanolyan általános, mint a Marrákesi Szerződésben,²³⁶ és ugyanúgy nem teszi lehetővé, hogy a kedvezményezett személyek az ép látóknál kedvezőbb helyzetbe kerülhessenek.²³⁷ Tekintettel arra, hogy az irányelv a hozzáférhető példányok belső piacon történő, és nem a tagállamok és harmadik országok terjesztését szabályozza, ezért nem meglepő, hogy a „jogosított szervezetek” fogalma annyival szűkebb, mint a Marrákesi Szerződésé, hogy valamely tagállam által kell elismertnek lennie.²³⁸

Az irányelv 3. cikke a más irányelvekben foglalt, meghatározott szerzői jogok,²³⁹ elsősorban a többszörözés, terjesztés, nyilvánossághoz közvetítés, nyilvános haszonkölcsönzés alól enged kivételt. Két célból szükséges cselekmények kapcsán írja elő a tagállamok számára a kivétel saját jogukba történő átültetését. Az egyik kivétel alapján a kedvezményezett vagy a nevében eljáró személy a kedvezményezett kizárólagos használatára állíthat elő hozzáférhető formátumú példányokat abban az esetben, ha az eredeti műhöz vagy más teljesítményhez a kedvezményezett személy jogszerűen fért hozzá.²⁴⁰ Tehát, amennyiben csak a kedvezményezett személy nevében eljáró személy fér hozzá jogszerűen a műhöz, de a kedvezményezett nem (és az adott tagállam erre nem ad lehetőséget a saját jogrendszerében) – ide nem értve azt az esetet, amikor a kedvezményezett személy nevében eljáró személy a kedvezményezett személy képviselőjében jár el –, annyiban ez alapján a rendelkezés alapján nincs mód jogszerű hozzáférhető formátumú példány előállítására. Az előbbiekre tekintettel abban az esetben, ha valaki egy nyilvános közkönyvtárban könyvtári haszonkölcsönzés révén, saját olvasójegyével, jogszerűen jut hozzá egy adott könyvhöz, abból például nem készíthet ismerőse számára DAISY formátumú művet, akkor sem, ha a kedvezményezettek közé tartozik, ellentétben azzal az esettel, amikor a nevezett könyvet maga a kedvezményezett vette ki a könyvtárból.

A másik, az irányelv által előírt kivétel alapján a jogosított szervezetek kizárólag nonprofit módon egyrészt a kedvezményezettek kizárólagos használatára állíthatnak elő hozzáfér-

²³³ *Sganga*: i. m. (114), p. 16.

²³⁴ 2017/1564 EU irányelv 2. cikk 1. pont; *Stamatouđi, Torremans*: i. m. (6), p. 620; A mű fogalmáról lásd még: *Joanna Banasuik*: Implementation of the Marrakesh Treaty – An Input into Discussion from the Perspective of the European Union. *Journal of the Copyright Society of the USA*, 65. évf. 3. sz., 2018, p. 335–[viii], 339–340.

²³⁵ 2017/1564 EU irányelv 2. cikk 2. pont; *Stamatouđi, Torremans*: i. m. (6), p. 622.

²³⁶ Lásd még *Stamatouđi, Torremans*: i. m. (6), p. 615, 622.

²³⁷ 2017/1564 EU irányelv 2. cikk 3. pont.

²³⁸ 2017/1564 EU irányelv 2. cikk 4. pont.

²³⁹ A 96/6/EK irányelv 5. és 7. cikkében, a 2001/29/EK irányelv 2, 3. és 4. cikkében, a 2006/115/EK irányelv 1. cikkének (1) bekezdésében, 8. cikkének (2) és (3) bekezdésében és a 9. cikkében, valamint a 2009/24/EK irányelv 4. cikkében foglalt jogok.

²⁴⁰ 2017/1564 EU irányelv 3. cikk (1) bekezdés a) pont.

hető formátumú példányt, amennyiben a műhöz vagy más teljesítményhez maga a szervezet jogszerűen fért hozzá. Másrészt az irányelv rendelkezései szerint a jogosított szervezetek kizárólag nonprofit módon a kedvezményezettek és más jogosított szervezetek számára hozzáférhető formátumú példányokat közvetíthetnek, hozzáférhetővé tehetnek, terjeszthetnek vagy hasznkölcsonbe adhatnak.²⁴¹ Ez a rendelkezés lehetőséget biztosít arra, hogy például egy állami fenntartású, gyengénlátó diákok számára működtetett iskola könyvtárának adományozott könyvet az iskola hozzáférhető formátumúvá alakítson át a diákjai számára. Ilyen lehet például egy olyan e-könyv, amelyet a diákok a megfelelő formátum, betűméret és színek miatt már el tudnak olvasni. De ha valamely diák már csak Braille-írási formátumban képes elolvasni az adott művet, és ennek megfelelően történt az átalakítás, a művet gyengénlátó diákok számára működtetett iskola például egy vakok számára fenntartott állami iskola számára is hozzáférhetővé teheti, bármelyik tagállamban is működjön.

Az irányelv a művek nevezett felhasználásait csak annyiban engedni meg, amennyiben nincsenek ellentétben a művek vagy más teljesítmények rendes felhasználásaival, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.²⁴² A hasonló rendelkezések már a 2001/28/EK irányelv számára sem voltak ismeretlenek.²⁴³ Egy olyan esetben, amikor például egy ideig csak hagyományosan nyomtatott formában juthat hozzá a közönség egy irodalmi műhöz, ha az irányelv előírásainak megfelelően történik, kedvezményezett személyek számára hangoskönyv készíthető a műből. Azonban ha később például az eredeti kiadó hangoskönyvet is piacra dob a nevezett műből, a továbbiakban nemcsak az irányelv 2. cikk 1. pontjára (mű vagy más teljesítmény fogalmára) tekintettel nem lehet a továbbiakban a nevezett, kedvezményezettek számára létrehozott hangoskönyvet terjeszteni, hanem az irányelv 3. cikk (3) bekezdésére tekintettel sem.

Míg például a 2006/115/EK irányelv a nyilvános hasznkölcsonzésekre vonatkozóan előírja, hogy legalább a szerzők méltányos díjazásban részesüljenek,²⁴⁴ addig az irányelv 3. cikkének (6) bekezdése csak lehetővé teszi, hogy az adott tagállamban letelepedett jogosított szervezetek irányelv szerinti felhasználásaira a tagállam ellentételezési rendszert hozzon létre. Ez a rendelkezés lehetővé teszi, hogy a nevezett felhasználások a szabad felhasználások közé tartozzanak. Az előbbiekre tekintettel, ha egy ország az irányelvben megnevezett felhasználásokat a szabad felhasználások körében szabályozza, akkor abban az esetben, ha egy jogosított szervezet például e-könyvet ad hasznkölcsonbe, ahhoz, hogy el tudjuk dönteni, hogy szabad felhasználásról beszélünk vagy díjra szorításról, adott esetben több szempontot kell figyelembe vennünk. Ha az e-könyv eleve olyan formátumban került kiadásra, amelyben az adott kedvezményezett olvasni tudja, akkor a 2006/115/EK irányelv által szabályozott hasznkölcsonzészról kell beszélünk, amennyiben a jogosított szervezet

²⁴¹ 2017/1564 EU irányelv 3. cikk (1) bekezdés *b*) pont.

²⁴² 2017/1564 EU irányelv 3. cikk (3) bekezdés.

²⁴³ Lásd például: 2001/29/EK irányelv 5. cikk (3) bekezdés *a)–d)*, *f)* és *j)* pont, (4) bekezdés.

²⁴⁴ 2006/115/EK irányelv 6. cikk (1) bekezdés.

az előbbi irányelvnek megfelelően végzi a haszonkölcsönzést. Viszont ha a nevezett e-könyvet szükséges hozzáférhető formátumúvá átalakítani a jogosított szervezetnek ahhoz, hogy egy másik kedvezményezett személy is olvasni tudja, és ilyen formátumban a nyilvánosság számára nem hozzáférhető a mű, akkor már az irányelv szerinti felhasználásról beszélünk.

Az irányelv egyik fontos rendelkezése, hogy a jogosított szervezetek a számukra megengedett felhasználási módokat bármely tagállamban letelepedett kedvezményezett személy vagy jogosított szervezet javára végezhetik, és a tagállamok kötelesek biztosítani az előbbieket számára, hogy bármely tagállamban letelepedett jogosított szervezettől megszerezhessék vagy elérhessék a hozzáférhető példányokat,²⁴⁵ ezzel téve lehetővé a hozzáférhető formátumú művek belső piacon történő, akadályok nélküli áramlását.²⁴⁶ Ennek a lehetőségnek elsősorban a világnyelven született művek, azon belül is az angolul írottak esetében lesz jelentősége.²⁴⁷ A magyar nyelvű művek áramlása főleg a határon túli területeken kerülhet előtérbe.

A felhasználásokra vonatkozóan az irányelv számos kötelezettséget ír elő a jogosított szervezetek számára, amelyek elsősorban azt célozzák, hogy jogosulatlan személyek ne férjenek hozzá a művekhez, illetve a jogosulatlan felhasználásokat megakadályozzák.²⁴⁸

Mind az irányelv, mind pedig a lent bemutatásra kerülő rendelet kis mozgásteret enged.²⁴⁹

Az irányelvet a tagállamok 2018. október 11. napjáig voltak kötelesek átültetni.²⁵⁰ Az irányelv természetéből fakadóan, amennyiben egy adott tagországban nem vagy nem megfelelően történik meg annak átültetése, annyiban is alkalmazandók az adott országban az irányelv rendelkezései,²⁵¹ így a vonatkozó jogszabályok az Európai Unió területén továbbra is egységesek maradnak.

6.3. Az EU 2017/1563 rendelete

A Marrákési Szerződés ratifikálása nemcsak egy olyan irányelv elfogadását tette szükségesé, amely a belső piacot szabályozza, hanem egy olyan jogszabályét is, amely a tagállamok és harmadik országok jogosított szervezeteinek és kedvezményezettjeinek a kapcsolatát és helyzetét, vagyis a szerződés második célkitűzését is.^{252, 253} Így az irányelvvel egy napon, 2017. szeptember 13-án elfogadásra került az Európai Parlament és a Tanács (EU)

²⁴⁵ 2017/1564 EU irányelv 4. cikk.

²⁴⁶ *Banasuik*: i. m. (234), p. 338.

²⁴⁷ Erről lásd még: *Sztobryn*: i. m. (42), p. 351–352.

²⁴⁸ 2017/1564 EU irányelv 5. cikk; Erről lásd még: *Stamatoudi, Torremans*: i. m. (6), p. 636

²⁴⁹ *Stamatoudi, Torremans*: i. m. (6), p. 615.

²⁵⁰ 2017/1564 EU irányelv 11. cikk (1) bekezdés.

²⁵¹ Lásd még *Stamatoudi, Torremans*: i. m. (6), p. 616.

²⁵² *Kaskovits Melinda*: Szerzői jog a digitális egységes piacon. Infokommunikáció és Jog, 2017, Különszám, p. 27.

²⁵³ Erről lásd 2017/1563 EU rendelet (5) preambulumbekkezdése.

2017/1563 rendelete.²⁵⁴ A rendelet maga is hivatkozik az Európai Unió Bíróságának fent bemutatott 3/15. számú véleményére.²⁵⁵

A rendelet „mű vagy más teljesítmény” fogalma megegyezik az irányelv azonos fogalmával,²⁵⁶ ahogy a „kedvezményezett személy”²⁵⁷ és a „hozzáférhető formátumú példány”²⁵⁸ fogalma is ugyanaz a két nevezett jogszabályban. A rendelet „valamely tagállamban letelepedett jogosított szervezet”²⁵⁹ fogalma megegyezik az irányelv „jogosított szervezet” fogalmával.²⁶⁰

A rendelet 3. cikke lehetővé teszi a hozzáférhető formátumú példányok harmadik országba történő exportját. Nem állapít meg az irányelvtől eltérő rendelkezéseket, hanem az irányelv átültetését szolgáló nemzeti jogszabályok alkalmazását írja elő harmadik országban letelepedett jogosított szervezetek és kedvezményezett személyek esetében is. Így a nevezettek körében a tagállami jogosított szervezetek a hozzáférhető formátumú példányokat terjeszthetik, közvetíthetik és hozzáférhetővé tehetik.²⁶¹

A rendelet a 3. cikkéhez nagyon hasonlóan szabályozza a hozzáférhető formátumú művek példányainak harmadik országból történő importját, ugyanis ismételten az irányelvet átültető nemzeti jogszabályok alkalmazását írja elő. Így a tagállamokban letelepedett kedvezményezett személyek vagy jogosított szervezetek a nevezett nemzeti jogszabályoknak megfelelően importálhatják a Marrákési Szerződésben részes harmadik országokban letelepedett jogosított szervezetek által, a Marrákési Szerződésben meghatározottak körében terjesztett, közvetített vagy számukra hozzáférhetővé tett hozzáférhető formátumú példányokat. A tagállamokban letelepedett kedvezményezett személyek vagy jogosított szervezetek az ilyen példányokat egyéb módokon is megszerezhetik vagy hozzáférhetnek, valamint felhasználhatják azokat.²⁶²

A rendelet, mind a hozzáférhető formátumú művek 3. cikk szerinti exportja, mind pedig a 4. cikk szerinti importja esetében előírja a tagállamokban letelepedett jogosított szervezetek számára ugyanazokat a kötelezettségeket, mint az irányelv.²⁶³ Így ezek a rendelkezések elsősorban szintén azt célozzák, hogy jogosulatlan személyek ne férjenek hozzá a művekhez, illetve a jogosulatlan felhasználásokat megakadályozzák.²⁶⁴

A rendeletet a tagállamok 2018. október 12.-étől kötelesek alkalmazni.²⁶⁵

²⁵⁴ *Stamatoudi, Torremans*: i. m. (6), p. 615.

²⁵⁵ 2017/1563 EU rendelet (4) preambulumbekzdése.

²⁵⁶ 2017/1563 EU rendelet 2. cikk 1. pont.

²⁵⁷ 2017/1563 EU rendelet 2. cikk 2. pont.

²⁵⁸ 2017/1563 EU rendelet 2. cikk 3. pont.

²⁵⁹ 2017/1563 EU rendelet 2. cikk 4. pont.

²⁶⁰ *Stamatoudi, Torremans*: i. m. (6), p. 643.

²⁶¹ 2017/1563 EU rendelet 3. cikk.

²⁶² 2017/1563 EU rendelet 4. cikk.

²⁶³ *Stamatoudi, Torremans*: i. m. (6), p. 643, 645.

²⁶⁴ 2017/1563 EU rendelet 5. cikk.

²⁶⁵ 2017/1563 EU rendelet 8. cikk.

7. A magyar jogszabályok

Társadalmi egyeztetést követően, 2018. szeptember 11-én került benyújtásra a T/1358 számú törvénymódosítási javaslat.²⁶⁶ A nevezett iromány a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) módosítására vonatkozott, 2018. október 2-án fogadta el a Parlament, és 2018. október 9. napján került kihirdetésre a 2018. évi LVI. törvény. Az említett jogszabály többek között módosította az Sztj. 41. §-át is.

Az Sztj. a nevezett módosítás előtt is lehetővé tette, hogy Magyarország területén a szabad felhasználásra vonatkozó szabályoknak megfelelően,²⁶⁷ a fogyatékos személyek igényeinek kiszolgálása érdekében, nem üzletszerűen, fogyatékoságukkal összefüggésben, a cél által indokolt mértékben felhasználások történhessenek.²⁶⁸ Ahogy a Marrákesi Szerződés,²⁶⁹ úgy az Sztj. korábbi változata is csak bizonyos körben, nevezetesen a cél által indokolt mértékben engedi a szabad felhasználásokat.

A nevezett Sztj.-módosítás során nem volt arra szükség, hogy a módosítás alapjaiban változtassa meg a nevezett törvény korábbi rendelkezéseit, pusztán csak azok pontosítására, finomítására, kiegészítésére volt szükség. Az Sztj. 41. § (1) bekezdésének szövege kisebb mértékben módosult, és kiegészült több új bekezdéssel is.²⁷⁰ Az Sztj. 41. § (1a) bekezdés kimondja, hogy az (1) bekezdés szerinti felhasználások közé tartozik mindaz, amit a Marrákesi Szerződés és az irányelv megenged az azok által kedvezményezett személyeknek és jogosított szervezeteknek az adott országon belül. Az Sztj. 41. § (1b) és (1c) szakasza átülteti az irányelv rendelkezéseit, amelyek a jogosított szervezetek határokon átnyúló tevékenységeire vonatkoznak, vagyis egyrésztől a Magyarországon letelepedett jogosított szervezet az Sztj. 41. § (1a) bekezdés b) pontjában meghatározott terjesztést és nyilvánossághoz közvetítést az Európai Unió bármely tagállamában letelepedett jogosított szervezet vagy kedvezményezett személy számára szabadon végezheti.²⁷¹ Másrésztől a Magyarországon letelepedett jogosított szervezet és a kedvezményezett személy a hozzáférhető formátumú példányt az Európai Unió más tagállamában letelepedett jogosított szervezettől szabadon meg is szerezheti.²⁷² A 41. § (1d) bekezdés definiálja azt, hogy milyen művek használhatóak fel az Sztj. 41. § (1a)–(1c) bekezdésében meghatározott szabad felhasználások körében. A nevezett törvény, akárcsak a Marrákesi Szerződés, kiemeli, hogy az előbbi művek közé kell

²⁶⁶ <https://www.parlament.hu/irom41/01358/01358.pdf>.

²⁶⁷ A szabad felhasználásokra vonatkozó általános szabályokat az Sztj. 33. §-a tartalmazza.

²⁶⁸ Az Sztj. 41. § (1) bekezdésének szövege 2018. évi LVI. törvény következtében bekövetkező módosítások előtt: A mű nem üzletszerű felhasználása a szabad felhasználás körébe tartozik, ha az kizárólag a fogyatékos személyek – fogyatékoságukkal közvetlenül összefüggő – igényeinek kielégítését szolgálja, és nem haladja meg a cél által indokolt mértéket.

²⁶⁹ Lásd Marrákesi Szerződés 4. cikk.

²⁷⁰ Sztj. (1a)–(1g).

²⁷¹ Sztj. 41. § (1b) bekezdés.

²⁷² Sztj. 41. § (1c) bekezdés.

értenünk a digitális és a hanganyagga alakított változatokat is, vagyis az e-könyveket is. Az Sztj. kimondja, hogy a 41. § (1a)–(1d) bekezdésben foglalt szabad felhasználásokat szerződésekkel sem korlátozni, sem kizárni nem lehetséges,²⁷³ valamint előírja, hogy a hozzáférhető formátumú példány előállításához és hozzáférhetővé tételéhez szükséges változtatások nem haladhatják meg a cél által indokolt mértéket.²⁷⁴ Azonban a legfontosabb fogalmakat, úgymint a kedvezményezett személy, a jogosított szervezet meghatározását nem az Sztj., hanem egy külön kormányrendelet határozza meg.²⁷⁵

A törvénytervezet miniszteri indoklása szerint bár a Marrákési Szerződés kompenzációs lehetőséget biztosít annak érdekében, hogy a jogosultakat kártalaníthassák a szabad felhasználások okozta veszteségekkel szemben, azonban ennek magyar jogban történő alkalmazására nincs szükség. Ezt az indoklás azzal magyarázza, hogy a készítésekor hatályban lévő Sztj. szélesebb hatályú szabad felhasználást engedélyezett, ám ez mégsem tette korábban sem a kompenzáció alkalmazását indokolttá. Az indoklás úgy véli, hogy a nevezett felhasználások száma szűk körben történik, és valószínűsíthetően ez a törvény módosítását követően sem fog ugrásszerűen megnőni.²⁷⁶

Az Sztj. a nevezett módosítást követően sem szabályoz minden részletet, amit a Marrákési Szerződés és az azt az európai uniós jogba átültető irányelv és rendelet megkövetel. A hiányzó fogalmakat és szabályokat a 198/2018. (X. 25.) Kormányrendeletben találjuk. Így ez a magyar jogszabály határozza meg többek között a „hozzáférhető formátumú példány”,²⁷⁷ a „jogosított szervezet”,²⁷⁸ a „kedvezményezett személy”²⁷⁹ a Marrákési Szerződésnek, az irányelvnek és a rendeletnek megfelelő fogalmát. De a nevezett jogszabály tartalmazza azt, a vizsgált témakörben fontos szabályt is, amely előírja a jogosított szervezetek számára, hogy megtegyék az adott helyzetben általában elvárható intézkedéseket annak érdekében, hogy a hozzáférhető formátumú példányt kizárólag kedvezményezett személy vagy más jogosított szervezet használhasson fel, és hogy megakadályozzák a hozzáférhető formátumú példányoknak az Sztj.-ben meghatározott szabad felhasználás körét meghaladó jogellenes felhasználását.²⁸⁰

²⁷³ Sztj. 41. § (1e) bekezdés.

²⁷⁴ Sztj. 41. § (1f) bekezdés.

²⁷⁵ Sztj. 41. § (1g) bekezdés.

²⁷⁶ T/1358. számú iromány 7. 9. Karolina Sztobryn is úgy ítéli meg, hogy a nevezett felhasználások csak kis és kevésbé tehetős körben történnek, amiből azt a következtetést vonja le, hogy ezért valószínűsíthetően nem lenne gazdaságilag fenntartható, hogy a könyvpiac szereplői maguk állítsák elő a műveket hozzáférhető formátumban. Erről lásd *Sztobryn*: i. m. (42), p. 355. A Sullivan-tanulmány szerint az országok többsége a kompenzáció nélküli szabályozást választja, amelyet csak nonprofit felhasználásokra korlátoznak. *Ramirez-Montes*: i. m. (65), p. 52.

²⁷⁷ 198/2018. (X. 25.) Korm. rendelet 1. § 1. pont.

²⁷⁸ 198/2018. (X. 25.) Korm. rendelet 1. § 2. pont.

²⁷⁹ 198/2018. (X. 25.) Korm. rendelet 1. § 3. pont.

²⁸⁰ 198/2018. (X. 25.) Korm. rendelet 2. § (1) bekezdés.

Így a fent bemutatottakra tekintettel elmondhatjuk, hogy mind a rendeletet, mind pedig az irányelvet, így magát a Marrákeshi Szerződést is az Szjt. nevezett módosítása, valamint a 198/2018. (X. 25.) Kormányrendelet ültette át a magyar jogba.

8. Összegzés

A Marrákeshi Szerződés üzenete fontos, valamint az emberi jogi és a szerzői jogi jogszabályok egymáshoz való viszonyában rendkívül új, a fentiekben bemutatott megközelítést alkalmazott. Ennek ellenére számtalan meghatározásának és szabályainak egységes alkalmazásához szükséges lesz a joggyakorlat által kialakított értelmezésre.

A szerződésre sikerként szoktak tekinteni, a WIPO-tagállamok közgyűléseinek 2021-ben tartott 61. ülésorozatán a szerződés közgyűlése pozitívan értékelte a szerződés státuszára vonatkozó jelentést. Azonban a szerződés – előnyei és újdonságai ellenére – nem képes orvosolni az olyan problémákat, mint az általa engedélyezett másolat készítésére képes szakemberek vagy technikai felszerelések hiánya.²⁸¹ Így a szerződés sikere nagyban múlik az adott részes állam gazdasági adottságain is.

²⁸¹ *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (12), p. 656; *Baticz Csaba*: A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala nemzetközi együttműködési tevékenységének főbb jellemzői 2020 második felében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 16. (126.) évf. 2. sz., 2021. április, p. 16.